

OVERSIZED

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII Aevi

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMVS IX

CHRONICORVM MINORVM SAEC. IV. V. VI. VII

VOL. I

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXII

CHRONICA MINORA

SAEC. IV. V. VI. VII.

EDIDIT

THEODORVS MOMMSEN

VOLVMEN I

ACCEDVNT TABVLAE DVAE

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXII

282
285
286
287

HOC VOLUMINE CONTINENTUR

	<u>Pagg.</u>
<i>Origo Constantini imperatoris sive Anonymi Valesiani pars prior</i> . . .	1
<i>Chronographus anni CCCLIII</i>	13
I. <i>Dedicatio</i>	39
II. <i>Imagines urbium</i>	40
III. <i>Dedicatio et natales Caesarum</i>	41
IV. <i>Imagines planetarum</i>	42
V. <i>Signa zodiaci</i>	47
VI. <i>Imagines mensium</i>	48
VII. <i>Imagines imperatorum</i>	49
VIII. <i>Fasti consulares a regibus exactis ad a. 354</i>	50
IX. <i>Cyclus paschalis</i>	62
X. <i>Praefecti urbis Romae</i>	65
XI. <i>Depositiones episcoporum Romanorum</i>	70
XII. <i>Feriale ecclesiae Romanae</i>	71
XIII. <i>Episcopi Romani</i>	73
XIV. <i>Regiones urbis Romae</i>	77
XV. <i>Liber generationis</i>	78
XVI. <i>Chronica urbis Romae</i>	141
<i>Add. I. Computatio anni CCCCLII</i>	149
II. <i>Liber genealogus anni CCCXCVII—CCCCLII</i>	154
<i>Consularia Constantinopolitana ad a. CCCXCV cum additamento Hydatii ad a. CCCCLXVIII; accedunt consularia chronici paschalis</i>	196
<i>Consularia Italica</i>	249
I. <i>Anonymi Valesiani pars posterior</i>	259. 306—328
II. <i>Fasti Vinobonenses priores cum excerptis Sangallensibus</i>	263. 274—336
III. <i>Fasti Vinobonenses posteriores</i>	263. 274—298
IV. <i>Paschale Campanum</i>	265. 305—334
V. <i>Continuatio Harniensis Prosperi</i>	266. 298—339
VI. <i>Excerpta ex Barbaro Scaligeri</i>	272. 274—293
VII. <i>Excerpta ex Agnelli libro pontificali ecclesiae Ravennatis</i>	273. 301—336
<i>Prosperi Tironis epitoma chronicon ed. primum a. CCCXCVIII. conti- nuata ad a. CCCCLV</i>	341
<i>Add. I. Additamenta Africana a. 446—455</i>	486
II. <i>Additamenta altera a. 446—457</i>	488
III. <i>Continuatio ad a. 462</i>	491

	<i>Pagg.</i>
IV. <i>Auctarium epitomae Vaticanae</i>	491
V. <i>Epitome Carthaginiensis</i>	493
VI. <i>Interpolationes chronicis Prosperi insertae saec. XV</i>	497
<i>Liber paschalis colicis Cizensis a CCCXLVII</i>	501
<i>Polcmii Silrii laterculus a. CCCXLIX</i>	511
I. <i>Nomina omnium principum Romanorum</i>	520
II. <i>Nomina provinciarum</i>	524
III. <i>Nomina cunctorum spirantium</i>	543
IV. <i>Quae sint Romae</i>	545
V. <i>Breviarium temporum</i>	547
VI. <i>Voces curiae avimantium</i>	548
VII. <i>Nomina ponderum vel mensurarum</i>	549
<i>Add. I. Notitia Galliarum</i>	552
II. <i>De nominibus Gallicis</i>	613
<i>Chronica Gallica a. CCCCLII et DXI</i>	615
I. <i>Narratio de imperatoribus domus Valentinianae et Theodosianae</i>	629
II. <i>Additamentum chronicorum a. CCCCLII ad chronica Hieronymiana</i>	631
III. <i>Chronicorum a. DXI pars Hieronymiana</i>	632
IV. <i>Chronicorum a. CCCCLII pars posterior</i>	646. 648. 650. 652. 654. 656. 658. 660. 662
V. <i>Chronicorum a. DXI pars posterior</i>	647. 649. 651. 653. 655. 657. 659. 661—666
<i>Victorii Aquitani cursus paschalis a. CCCCLVII</i>	666
<i>Add. I. Prologi paschalis ad Vitalem a. CCCXCV pars prior</i>	736
II. <i>Cyclus paschalis a. 354—437</i>	739
III. <i>Paschule Campanum</i>	744
IV. <i>Adnotationes antiquiores ad cyclos Dionysianos</i>	751

ADDITAMENTA.

ad p. 5. Tractatus duos adhuc comprehensos sub nomine Anonymi Valesiani ad eundem auctorem rettulit nuper Carolus Friek (*zur Textkritik und Sprache des Anonymus Valesianus* in commentationibus Woelfflinianis 1891 p. 339 seq.) argumentis futilibus et perversis, ut recte vidit qui imperrime de tractatu altero egit Carolus Cipolla (p. 27 commentarii editi infra in add. ad p. 259). utramque libellum nro casu coniectum esse evidenter patet.

ad p. 14 adde

IN LIBRO GENERATIONIS I.

B = Berolinensis Phillippsianus n. 1829 saec. IX (v. p. 78).

C = Phillippsianus n. 12266 saec. X (v. p. 80).

P = Parisinus 10910 saec. VII, VIII (p. 78).

G = Sangallensis n. 133 saec. IX (p. 80).

O = Cavensis similesque (v. p. 79)

ad p. 17. Ipsius archetypi fragmentum postea eruderatam hoc:

~~~~~  
S

I

P

~~~~~  
A

editum a Rossio *Bullett. cristiano* 1873 p. 160 tab. XII ostendit in elogio non fuisse nisi *Damasi papae*. monuit Rossius.

ad p. 19 not. 2. Imagines planetarum dies rogentium repertas in eodice antiquo inter suos libros habuit Cassianus a Putoo (del Pozzo) defunctus Romae a. 1657 teste Bianchini (*la storia universale* Romae 1697 l. I c. 2 p. 86) qui Saturni imaginem inde edidit ligno expressam. Inter reliquias collectaneorum eorum hodie notas (v. Robert *die antiken Sarkophagereliefs* vol. 2 p. XI) haec imago non videtur superesse. tracta est omnino a Cassiano ex Meandrinis. admonuit Huelsen.

ad p. 50—61 fastos consulares a. 354.

ad a. 317 *adde* fidenato *A*^a(?) — 373 tricipino *A* — 382 commio *vel* cominio *A* — 446 I *om.* *A*^a — 592 ficulo (*non* sieulo) *A*^a — 711 *scr.* Hirtio.

ad p. 62. Rossius (inser. chr. urb. Rom. l p. LXXXVIII) adsentiente Kruschio (*Studien zur Chronologie* p. 74) extrema latereuli paschata iudicat computatione anticipata esse, tabulam ipsam antea editam. item Kruschius l. c. p. 67 ad a. 326 scribi iussit *III non.* (pro *idus*) *Apr.*

ad p. 73. *‘Che nel catalogo episcopale romano vi sieno indizi di date provenienti, non da fonte ecclesiastica, ma dell’ archivio della prefettura, l’ho imparato dalla doppia data dell’ inizio di Milziade, e da quella del cessatio episcopatus. luonde non pretendo, che il catalogo intero venga dagli archivi della prefettura, ma che nella sua compilazione vi è indizio di date e di notizia di tipo civile non ecclesiastico.’* haec in litteris ad me datis Rossius.

ad p. 78 seq. Codicibus, qui excerpta habent ex libro generationis addendus est origine Throuensis, hodie Parisinus *nouv. acq.* n. 1613 (Delisle *catalogue des mss. des fonds Libri et Barrois* 1888 p. 63 seq.) saec. IX, f. 8 continens computos quinque hos:

1. *ex libro Iulii Africani, qui primus Latinorum post Christi adventum scripsit de temporibus atque aetatibus saeculi.*

ab Adam usque a (*sic*) diluvium anni MMCCXLII.

ad (*sic*) diluvio usque ad Abraham anni ICCLXI.

ab Abraham vero usque quo exirent de Egypto educente eos Moysi, quando et pascha fecerunt, anni sunt CCCXXX.

ab exodo Egypti usque in transitum Iordanis, quando Iesus pascha caelebravit, sunt anni XXI.

Ezechias post annos CCCCLXIII caelebravit pascha.

post Ezechiam Iosias anno centesimo XIII° pascha caelebravit.

post Iosiam Esdras post annos CVIII pascha caelebravit.

post Esdras servat antem generationes Christi post annos DLVIII pascha fit.

a generatione autem Christi post XXX annos, cum passus est dominus, pascha celebratum est; ipse enim erat iustum pascha.

a passionem autem domini usque in XIII annum imperii Alexandri Caesaris anni CCVI servatum est pascha quod in commemorationem domini nostri Iesu Christi servatur an (*sic*) nobis.

fiunt igitur omnes anni ab Adam usque in hunc diem anni V DCCCXXXVIII.

[Haec sumpta sunt ex libro generationis c. 305—314 (supra p. 130). eum quod epitomator tribuit Iulio Africano, conferendum est cum eis quae exposuimus p. 86 not. 4; neque tamen hoc loco quaestionem de auctore retractabimus. ipsa inscriptio unde veniat, ignoro; ex adlegationibus Africani reliquis proxime ad hanc accedit relata in serie regum Pontaeiana apud Schoenium chron. Hier. vol. I app. p. 37.]

2. *item ex eodem libro.*

Ab Adam usque ad diluvium anni HCCXLII.

a diluvio usque ad Abraham anni ICLXX.

ab Abraam usque ad Moysen anni CCCXLIII.

a Moysen usque ad Samuel anni CCCCLXXIII.

a Samuel usque ad regem Ezechiam anni DCII.

ab Ezechia usque ad Gaium Iulium Caesarem anni DLXVII.

a Gaio Iulio usque ad domini nostri nativitatem anni XLVII.

a nativitate domini nostri Iesu Christi usque ad passionem eius anni XXXIII.

a passione domini usque ad Constantium et Maximianum consules anni CCLXVIII.

[Computus deductus ad a. p. Chr. 302 unde veniat ignoro.]

3. *ex libro qui titulatur cronica Eusebii adque Ieronimi.*

ab Adam usque ad diluvium anni HCCXLII.

a diluvio usque ad nativitatem Abrahae anni DCCCXLII.

a nativitate quippe Abrahae usque ad Moysen et egressum Israelis Egypto computantur anni DV.

a Moysen autem usque ad Salomonem et primam edificationem templi anni CCCCLXXVIII, secundum minorem tamen numerum, quem tertius regnorum liber continet: nam iuxta volumen indium supputantur anni DC.

a Salomone usque ad instauracionem templi, que sub Dario Persarum rege facta est, colliguntur anni DXVI.

porro a Dario usque ad praedicationem domini nostri Iesu Christi et usque ad XV annum (*sic*) Tiberii principis Romanorum explentur anni DXLVIII.

itaque simul fiunt ab Abraham usque ad V^m (*sic*) Tiberii annum anni III XLIII.

fiunt simul ab Adam usque ad summum annum Tiberii anni VCCXXVIII.

[Similia habet Hieronymus ad a. Abr. 2044.]

4. *ex libro Isidori Hispaniensis episcopi.*

Tiberius regnavit annos XXIII (xxii. i *cod.*). huius XV^{mo} regni anno dominus crucifixus est peractis a principio mundi annis VCCXXVIII.

[Ex chronicis Isidori maioribus, sed ibi annus est Tiberii XVIII.]

5. *ex libro Bedae presbiteri.*

Anno suo (*scr.* XV°) imperii Tiberii anni sunt VCCXXVIII.

[Ad verbum ex chronicis maioribus Bedae.]

[Ad marginem adnotavit manus aequalis ex Bedanis haec: Cave, prudens calculator, ubicumque per totum hunc librum huiusmodi supputationem inveneris, ne putes iuxta Hebraicam veritatem annos positos, sed secundum LXX interpretes, quos et Ieronimus et Augustinus teste Beda docent in hoc non esse sequendos.]

[Sequuntur in codice comparationes paschales factae inter Eusebium, Dionysium, Victorium similiaque miscellanea.]

ad p. 147 v. 24. *Diasuriae* dedicatus titulus Aquincensis est in C. I. L. III S n. 10393.

ad p. 189 e. 521—524. In margine ser. *GI* quater pro *C* vel *G*.

ad p. 203. In excerptis ex chronico paschali non separata sunt quae ex Malala veniunt, propterea quod hic quoque usus est chronicis Constantinopolitanis usque plenioribus; sed paenitet iam non distinxisse me duo genera. dicetur de excerptis his denuo ad Marcellinum comitem.

- p. 205 ad a. 261 *scr. ñ om. Sv*(¹).
- p. 209 ad a. 473 *scr. plilippo C*.
- p. 214 ad a. 658 *scr. Achenobarbo pro Achenobardo*.
- p. 216 ad a. 715 *scr. Κερσορίον*.
- p. 249 ad 1 add.

P = codex Vaticanus Palatinus n. 927 saec. XII.

- ad p. 259. Carolus Frick (vide supra ad p. 5) chronica Theodericiana codicis Palatini eadem esse negans atque quae continentur codice Berolinensi, propterea quod librario illi placuit Iordaniana quaedam iis inserere, non tam diversum a Bethmanniano iudicium tulit quam idem repetivit forma mutata: è *questione di parola*, recte dixit Cipolla qui de iisdem chronicis nuperrime egit in tractatu amplissimo *Bullettino dell' istituto storico Italiano* n. 2 (Romae 1892) p. 7—98. Cipolla et de utroque codice ita iudicavit, ut iudicavi ego, et Palatinum librum recte pronuntiavit inutilem esse, non recte ubicumque lectio codicis iam Berolinensis a me relata recedit a Gardthauseniana, optionem inter utramque sibi liberam esse existimat. Ruchlius, a quo ad codicem illum Gardthauseniana editio pendet, etsi perite et diligenter officio functus est, ab eius lectione ego non discessi nisi codice interim nostro facto cum cura examinato. exempli causa cum ad anonymi Valesiani c. 57 (p. 322, 2) Gardthausenus ante v. *Theodericus* adnotavisset: *lac. 1 vers.*, id ego sustuli, quoniam codex ibi non hiat, sed solito more interstitium habet versus unius non scripti, et sine causa Cipolla p. 49 queritur: *la lacuna . . non la trovo indicata dal Mommsen*. idem p. 50 cum negat plenum duorum librorum Berolinensis et Palatini variam lectionem in mea editione reperiri, catenus id verum est, quod suppressi, ut momi p. 6. 260, tam orthographica pleraque quam recognitorum anteriorum errores a me reiectos; praeterea leviusculis exceptis (ut p. 314, 31 ubi dedi *sua P*, non animadverti, quod animadvertit Cipolla, id correctum esse ex *suo*), videor mihi Palatini quoque libri variam lectionem proposuisse integram et veram. in iis autem quae reieci recte me fecisse et esse etiam nocivum aliquod diligentiae genus vere periti non negabunt. quod si minutiis iis, quae ad lectionem constituendam nullo modo faciunt, editionum margines onerantur et fide editori denegata spreta pro neglectis accipiuntur, bonae litterae peribunt in mari magno inutilitatum philologicarum.
- ad p. 260. Adnotavit Carolus Cipolla (l. c. p. 24) in codice Palatino chronica Theodericiana finire f. 132, sequi locum ex dialogis Gregorii *Iulianus namque* eundem, quem ego p. 4 rettuli adesse eo ipso loco in codice Berolinensi.
- ad p. 266 v. 17 post *nos* exciderunt verba *eius operi*.
- ad p. 267. In auctario Prosperiano Havniensi quae ad regnum Visigothorum Arelatense pertinent adnotationes a. 476, l. a. 486. 496. 498 num sumptae sint ex chronicis Italicis, in dubitationem vocavit Kaufmannus (*Forschungen zur deutschen Geschichte* vol. 13 a. 1873 p. 418 seq.) et magis credidit eas descendere ex annalibus Gallicis. verum est compilationem illam ex multis scriptis coassatam eiusmodi suspicioni iustum locum praebere: sed cum annales Gallici qui quidem nobis noti sint similia nulla habeant et extremo saeculo quinto res in provincia Narbonensi et in Italia gestae multis modis conexas fuerint, videtur adquiescendum esse in derivatione recepta.
- ad p. 268 inscriptio III POST PROSPERVM collocanda est post c. 16.
- ad p. 270 ante c. 39 potuit addi ex p. 478 c. 1341 v. 8 *Leo qui sedìt annis XXI mens. 1 dies XIII*.
- p. 300 ad a. 410. Dies captae Romae vere est VIII k. Sept., non XVIII; illum numerum habent Prosperi epitome Vaticana (infra p. 491) et Theophanes ad a. 5903 et Beda in chronicis ad a. 4377.
- ad p. 330. Annus qui deficit est 508; c. 665. 666 sunt annorum 509. 510.
- ad p. 367. Post impressa Prosperi chronica successit mihi, ut liber Matritensis univ. n. 134 (nobis *Z*) Berolinum perferretur. in lectionibus inde ab Ewaldio enotatis haec ipso collato repperi mutanda esse vel addenda exigui momenti omnia, sed tamen non retinenda in schedis.

p. 347 v. 2 sint] sunt.

p. 350 v. 1 *numerus MCCCXXXVI additur ante c. 1224*.

p. 372 v. 2 *a fine ante* cronice *ins.* breuiatio.

p. 373 v. 3 *ante* nascitur *ins.* apud Hebreos.

v. 5 *legendum* Cicero poeta occiditur sexagesimo etatis anno.

c. 1177, 2 qua — c. 1180 ricomede — c. 1183, 2 parasiis — 5 facit (*non fecit*) — c. 1184 romanorum xl reg. ual. cum th. — c. 1198 romanorum xli th. — c. 1215 ucē conē — c. 1220, 1 thophilus — c. 1230 nuandali *semper* — c. 1242 consl suo — c. 1245, 2 humilitatisque — c. 1246, 4 loco patruelus — c. 1251 abrepto — c. 1252, 6 obtrixerit — 8 praeuaricatione — c. 1257, 2 uualia *semper* — c. 1259, 5 reddidit — c. 1260 mensibus niini — c. 1266, 2 prolata — c. 1270 xl *om.* —

c. 1271, 2 ad bitandum — aquitania — c. 1275 eustatio — c. 1279 mariano — c. 1282 iohannes om. — c. 1283 recte — c. 1292, 1 patruelis — c. 1293 hierio] honorio — c. 1294, 2 qui — 8 unltum (non unltu) — c. 1297, 4 chirilli — 1301, 3 diaconi] dominici — 4 mittit ut — c. 1303, 1 grammitidum — 2 eos ins. sibi cum — interemit — c. 1309 sixtus — c. 1319 oriobindo — c. 1320 ualeriano (ut *Alcobaciensis*) — c. 1322, 4 deleuerunt — c. 1324, 6 fugant — c. 1325 sigisulto (non sigisulto) — c. 1327, 5 priuatus — 1329, 7 actieum — suppieis — 9 puaellus (non paullellus) — c. 1335, 1 auxili-
autibus — 6 potius (non potioris) ueris — c. 1336, 1 heclanensis (non heclenensis) — 5 diaconi] do-
minici — c. 1339, 1 gallias — c. 1341, 2 sine om. — 3 quem] qui — 1342, 6 animum] annuum —
c. 1346, 1 sacua pop.] seu appellatione — c. 1348, 3 cruciati — c. 1350, 1 diligentia (non -tiae).

ad p. 491 in fine in codice est tuius (non tuus) seuerus.

ad p. 495 v. 1 cultorum] cultor — v. 3 qui] quae.

ad p. 496 v. 1 ante Iustina ins. Valentinianns iunior cum Theodosio reg. an. VII — v. 16 que] quod —
v. 18 inimicus auxilio] inimicus usus concilio — v. 19 ad ipsum] adixim^m — v. 26 anime] are —
p. 497 v. 1 sue] suo.

ad p. 429 c. 684 ser. *Gnosiae pro Gnosia*.

ad p. 524. Locum de nomine provinciae docuit me collega Hinschius redire in sylloge canonum Hibernica (lib. 20 c. 1. 2 ed. Wasserscheleben a. 1885 p. 60) sic: *De nomine provinciae. Ambrosius ait: provincia quasi porro ricinia, hoc est in tribus: in una lege, in una lingua, in uno domino. De ratione provinciae. Augustinus in libris de orbe: certa provincia est, quae decem civitates habet et unum regem et tres minores potestates sub se et unum episcopum aliosque minores decem iudices, ad quorum iudicium omnes causae civitatum referuntur et si causae difficiles oriuntur ad omnium iudicium decem iudicum referendae sunt. Hieronymus: provincia est, ubi mos unus riget et unus dominatus.* ficticia haec (extremum locum editor observavit aliquatenus pendere ex loco Hieronymi ep. 125, 15: *imperator unus, index unus provinciae*) utrum is qui scripsit catalogum provinciarum ex sylloge Hibernica excerptis au e contrario syllogae compilator ea invenerit in libro Vaticano simili, adhuc incertum est, incertum item definitiones has et auctoritates qui finxit quid secutus sit: hoc iam intellegitur adhibita ea esse ab Isidoro subditio, ficta autem esse non ab ipso, sed ante saeculum VII extremum, quo composita est sylloge Hibernica: id quod egregie convenit cum iis quae supra exposui de catalogo provinciarum codicis Vaticani.

ad p. 529. Codicibus ductis ex Spirensi, sed carentibus Notitia Galliarum, addendus est Florentinus bibl. Laurent. Gaddianus plut. 89 sup. 68 chart. saec. XV descriptus apud Bandinium, is ex quo excerpta Dicuiliana edidit Targioni Tozzetti *viaggi della Toscana* vol. 9² p. 165 seq.

ad p. 531. Exemplaribus ductis ex libro Spirensi habentibus Notitiam Galliarum addendum est Matritense bibl. nat. Q 129 descriptum diligenter a Kuustio *Archiv* 8, 791, sed, ut certiozem me fecit Beruaysius, ab a. inde 1881 in bibliotheca ea frustra quaesitum.

ad p. 545. Addo excerpta similia bina ad rem parum utilia, sed utilia ad codicum genera et nexus determinanda.

1.

Montium portarum viarum urbis Romae recensio qui sequitur non reperitur nisi in apographis codicis Spirensis (vide p. 528 c. 7), sumptus est fere ex Festi epitoma Paulina. excerpta inde edidit Boeckingius (*über die Notitia dign.* p. 25), omnia Urlichs l. c. p. 53; nos quoque integram damus ad cod. Monac. 10291 (vide p. 531). ita, ut quae ex Festo veniunt, proponantur unci comprehensa et adscripta pagina editionis Muellerianae.

De montibus Romae.

- 1 [Aventinus mons intra urbem dictus quod rex Albanorum Aventinus ibi sit sepultus et bello extinctus] (p. 19).
- 2 [Caelius mons dictus a Cele quodam ex Hetruria qui Romulo auxilium adversus Sabeos praebuit] (p. 44).
- 3 [Palatinus mons Romae, quod ibi Pallas] filius Euandri [sepultus sit] (p. 220).
- 4 [Quirinalis mons a templo Quirini, id est Romuli appellatus sive quod ibi *sic*] Quires id est Sabeos haberet] (p. 255).
- 5 [Viminalis mons a sylva viminum appellatus] (p. 377).
- 6 Tarpeius mons appellatus, quod ibi Tarpeia virgo obruta sit clypeis Sabinorum.
- 7 [Vaticanus mons appellatus, quod expulsis *sic*] Hetruscis Romanus populus vatuum responso potitus sit] (p. 379).

De portis Romae.

- 1 [Conlatina porta a Conlatia oppido Romae vicino appellata] eo quod ibi res vel opes aliarum civitatum fuerant collatae (p. 37).

- 2 [Catularia porta Romae dicta est, quia non longe ab ea ad placandum caniculae sydus frugibus iniunctum rufae canes immolabantur et fruges fluescentes [sic] ad maturitatem perducerentur] (p. 45).
- 3 Capena porta autem Camena vocata a proximo luco Camenarum, dicta est autem postea Capena, sive quod Romanis bello laborantibus auxilio venientes eam intraverunt sive quod eadem Capuam exeatur.
- 4 Capititolini [sic] porta vocitari coepta est a Capitolio, quae antea Tarpeia dicebatur, est autem in loco adeo praecipiti, ut non possit ea intrari: quod Galli Senones pepigerant Capitolium obsidionem liberantes, ut ea semper pateret.
- 5 [Ruduseolona porta dicta est,] quod de ea ad rus colendum exirent, vel [quod rudis et impolita sit relicta, vel quia rudo vel aere fuerit vineta] (p. 275).
- 6 [Fontinalis porta a fontinalibus, hoc est festis fontium appellata, festa enim fontium fontinalia dicebantur] (p. 85).
- 7 [Flumentana porta est appellata, quod Tyberis partim ea fluxisse affirmant] (p. 89).
- 8 [Lavernalis porta a lavernionibus dicta, quia in eius luco obscuro furta fiebant] (p. 117).
- 9 [Minuacia porta dicta est ab ara proxima Minuti, quem deum putabant] (p. 122).
- 10 [Mogionia porta dicta est a Mugio quodam, quae eidem tuenda praefuit] (p. 144).
- 11 [Minutia porta appellata est, quod sacello [sic] Minuti proxima esset] (p. 147).
- 12 [Navalis porta a vicinia navalium dicta] (p. 179).
- 13 [Iacularis porta est dicta propter aliqua piacula quae ibidem fiebant] (p. 212).
- 14 [Pandana porta est dicta, quod semper panda, id est aperta esset] (p. 220).
- 15 [Quirinalis porta dicitur eo quod in ea in collem Quirinalem itur sive quod proxime eam est Quirini sacellum] (p. 255).
- 16 [Romana porta a Sabinis appellata est, quod per eam proximus eis aditus esset] (p. 263).
- 17 [Raumenana porta a nomine cuiusdam aurigae est appellata] (p. 275).
- 18 [Salutaris porta dicta est ab aede Salutis, quae eidem proxima fuit] (p. 327).
- 19 [Sancualis porta est dicta eo, quod aedi Sancualis esset proxima] (p. 345).
- 20 [Viminalis porta et collis appellatur, quod ibi viminum sylvae esset] (p. 377).
- 21 Carmentalis porta a Carmente Nicostrata Euandri regis matre, quae Latinas litteras reperit, est appellata.

De viis Romae.

- 1 [Appia via et aqua ab Appio Claudio est appellata] (p. 24).
- 2 [Cassia via a Cassio censore [nunita] et appellata est] (p. 48).
- 3 Flaminia via a Flaminio consule est appellata. Flaminius quoque circus ex eiusdem est nomine vocatus.
- 4 [Sacra via in urbe appellata eo quod ibi foedus] post praelium [inierint Romulus et Tacius] (p. 291).
- 5 [Salaria via Romae est appellata, quia per eam Sabini sal mari deferebant] (p. 327).

II.

Viarum montium thermarum aquarum urbis Romae recensum ex Notitia urbis translatum in codice Bernensium n. 451 saec. X (a quo pendent Parisini duo 14743 et 15009 et Vaticanus reg. 728 et apographum Lugdunense Vossianum oct. n. 24) et Vindobonensem n. 85 saec. XI ediderunt ex Lugdunensi Urlichs l. c. p. 52, ex Vindobonensi Endlicher (cat. codd. phil. Vindob. a. 1836 p. 238) et Preller (*Regionen* p. 29 cf. p. 44; relegit codicem mea causa Lud. Hartmann).

Viae num. XXX

1 Traiana	11 Claudia	21 Laurentina
2 Appia (apia <i>V^a</i>)	12 Valeria	22 Gallica
3 Latina	13 Annia	23 Ardeatina (ardiatina <i>V^r</i>)
4 Lavicana	14 Aurelia	24 Cornelia
5 Prenestina	15 Asinaria	25 Setina (saecina <i>V^r</i>)
6 Tiburtina	16 Campania (caupania <i>V^r</i>)	26 Tyberina (tiberina <i>V^r</i>)
7 Numentana	17 Hostensis (hortensis <i>B</i>)	27 Quintia (quintina <i>V^r</i>)
8 Salaria	18 Portuensis	28 triumphalis
9 Flaminia	19 Ianiculensis	29 patinaria
10 Aemilia	20 Cassia (casta <i>V^a</i> , casta <i>V^bB</i>)	30 Cyminia (ciminia <i>V^r</i>)

Inscribit sic Bernensis. Vindobonensis praescribit *nomina viarum urbis Romae, viae sunt Romae urbis numero XXX et ordinat sic: 1-11. 16-19. 21. 23. 25-27. 29. 30.*

Montes VII

1 Celius	4 Palatinus	6 Esquilinus (<i>fuit exquilinus, sed corr.</i>)
2 Aventinus	5 Dianiculensis	7 Baticanus qui et Sallustius
3 Tarpeius		

Sic Bernensis, nisi quod om. *Baticanus* vocabulum; in Vindobonensi non est nisi: *baticanus qui et salustius diacriculensis* et absunt ab eo quae sequuntur.

Terme XI

1 Titiane	4 Deciane	7 Constantiniane	10 Surane
2 Comodiane	5 Agrippiniane	8 Troiane <i>[sic]</i>	11 Diocletiane
3 Antoniane	6 Alexandrine	9 Severiane	

Aquae

1 Traiana	5 Martia	9 Augusta	13 Aurelia	17 Severiana
2 Amnia	6 Herculea	10 Appia	14 Damata	18 Antoniana
3 Attica	7 Cerulea	11 Absentinia	15 Virgo	19 Alexandrina
4 Claudia	8 Iulia	12 Cyminia	16 Tepula	

Rome circus magnus capit loca CCCCLXXXV mil.

amphiteatrum capit loca CCLXXXVI.

theatrum Pompei capit loca XXII mil. LXXXVIII.

colossus ab amphiteatro habet in altum pedes CVI et S, in cypite radios numero VII, qui singuli habent pedes XXII et S.

ad p. 617. 629. Nactus, ut supra dixi, ipsum codicem Matritensem univ. I34 ad narrationem de imperatoribus domus Valentinianae haec deprehendi addenda.

p. 629, 23 utrum *habet cod.* — 31 *diui cod. m. 2.*

ad p. 626. 632 seq. Similiter in chronicis Gallicis a. 511 sive in Sulpicio Severo qui dicitur codice ipso collato haec reperta sunt addenda.

c. 6 CLXII] CLXLII (xl *aliquoties quamquam raro exaratum est forma Hispanica*) — c. 9 patre] parte — c. 11 CXII] CXLII — c. 29 CXXVII] CXLVII — c. 69 Iepte (*omissa littera prima minianda ut passim*) — c. 81 Sanson] Samson — c. 88 XXXI] an. XXXI — c. 100 Henei] Henee — c. 109 XXIII] XXIII — c. 206 post reges an. VII] post leges an. XII: *corrige vel intellege* post leges latas XII tabularum — c. 238 idololatriam] idolatriam — c. 248 civile] civilem — c. 249 finius] finius — c. 265 DCLXVII] DCLXLVII — c. 268 m. XVI] m. VI — c. 271 natiuitas] nativitatis — c. 286 pradicatio] praedicatio — c. 294 defectus solis non in Iunae sine contigit] defectus solis non nisi Iunae sine contigit — c. 297 profectus] praefectus — c. 298 [G]aius — c. 301 Cai] gatii — c. 309 Felix (*non fenix*) — c. 312 phoenix] fenix — c. 327 regibus] rebus — c. 329 perdidimus] perdidit — c. 330 CCCXXX] post CCCXXX — c. 344 redit (*non reddit*) — c. 351 ac] ad C^a — c. 360 Antonius] antonius — c. 366 primi a aequo] primum a equo — c. 403 mur (*non mrs*) — c. 420 Alanani] alamanii — c. 457 Constantino] constantino — c. 471 uicti] uicti — c. 476 XXIII] XXIII — c. 485 Paucratius] prancatius — c. 488 Constantinus] constantius — c. 493 Antiochia] antiochia — c. 512 Valentiano] valentino — c. 567 in Erbasorum] merbasorum — c. 568 Baeticam] bethicam — c. 584 Carthagine] cartagine — c. 621 thurismudus *sine puncto* — c. 622 ab Attila] ah attila — c. 634 Afram] afram — 649 Rhodannum] rodannum.

ad p. 686—691 paschata adiecta ad laterculum Campanum (N²) hoc loco indicavimus tantummodo; plene relata invenies p. 749. 750.

ORIGO
CONSTANTINI IMPERATORIS
SIVE
ANONYMI VALESIANI PARS PRIOR

LIBER ADHIBITVS:

B = codex Berolinensis Phillipps, 1885 saeculi IX.

B^a = eiusdem scriptura prior
B^b = eiusdem scriptura posterior } in locis correctis ab ipso librario.

B¹ = eiusdem scriptura prior
B² = eiusdem scriptura posterior } in locis correctis a manu secunda.

B^p = eiusdem scriptura primitiva
B^e = eiusdem scriptura emendata } in locis correctis, ubi non liqueat utrum
librarius ipse an corrector scriptu-
ram mutaverit.

In locis postea correctis ubi altera lectio neque adfertur in adnotatione neque adnotatur eam *incertam* esse, lectio non adlata ea est quam exhibet textus.

(*om.*) in varia lectione ubi interponitur, significatur proxime praecedens vocabulum solum omissum esse: plura ubi desiderantur, id enuntiatur.

POLEMII SILVII LATERCVLVS.

DOMINO BEATISSIMO EVCHERIO EPISCOPO SILVIVS.

Laterculum quem priores fecerunt cum difficilibus supputatoribus indicîis notatum
 5 legissem, ne minus doctis esset obscurior absolute, positarum in eo rerum signi-
 ficationem mutavi et apud te potissimum, a quo mea omnia pro eo qui inter nos est
 amoris studio comprobantur, digestum direxi. lactificabor iudicio tuo, si eum tibi
 placuisse cognovero.

Quae in eo sunt.

10 Menses singuli cum vocabulis suis, quibus apud diversas gentes dicuntur, et in
 alternis inter eos foliis enumeratio principum cum tyrannis: provinciarum etiam Roma-
 narum; spirantiumque quadrupedum volatilium natantium: ratio quaerendae lunae festi-
 vique paschalis; nec non urbis Romae fabricarum enarratio: poeticae fabulae; Romanae
 historiae breviter conclusa series; cum stridoribus animantium; ponderibus sive mensuris;
 15 vel metrorum omnium pedibus; ac sectis filosoficis continentur.

De diebus.

Dierum necessum non fuit formas depingi, quia sibi omnes qualitate consimiles
 sunt, neque ut stulte gentiles locuntur nomina designari, quoniam nullius rei nisi sep-
 tenarii propter revolubiles ebdomadas numeri, sicut scriptura caelestis edocuit, appel-
 20 latione censentur. in quibus non ita modus certus horarum est, ut valeat a quocumque
 monstrari, quia quod nequit dividi, non possumus computare. quarum, etiamsi oculis
 subiacerent, nulla mala erat aestimanda, quoniam deus universa bona constituit. quod
 qui esse credit aliter, in eo a quo cuncta sunt non credit.

De signis.

25 De signis nihil est quod dicatur, quia non sunt, etiamsi dicantur. quis enim
 facies terrestrium singulorum aliquando inter astra conspexit? quorum, quoniam longe
 post mundi ortum vana veterum profanorum arte conficta sunt, mentio relinquenda est.

De anno.

Annus primum decem mensum fuit, qui trecentos et quattuor dies habebat, licet,
 30 ut auctores plurimi prodiderunt, apud Aegyptios quattuor, apud Arcades tribus, apud

Codex 1 poltnei	2 latercolus	4 prioris	difficilibus supputatoribus: <i>malim</i> supputatori <i>re</i>
supputationi	6 <i>scr.</i> ad te eo] tius	11 foliis	12 manancium <i>scr.</i> festique
14 stridoribus] triumphatoribus	15 ac] ae	continentur	17 furmas
19 sentur	21 nequid	23 esse non credit	26 terrestrium
27 prodederunt	archades		27 confecta sunt <i>add. P^b</i>

Aearnanes VI mensibus computatus fuisse referatur. post a Numa rege Romanorum secundo inter Decembrem et Martium Ianuarius et Februarius fertur adiectus, ut trecentis quinquaginta quattuor diebus atque duodecies luna renovata, quae vicenis novenis et semis vicibus cursum suum efficit, impletur. postremo additi sunt decem dies, atque ob quadrantem, quod per quadriennium dies unus iunctus crescit, quarto anno, 5 quem bisextum vocamus, inseritur. cuius initium cum Aegyptiis qui nonas idusque non norunt mense Septembri, cum Graecis Novembri, Martio cum Iudaeis habetur. nos calendarum rationem secuti a Ianuario, cuius ante dies octo et sol ad celsiorem tramitem surgens recurrit et quod est amplius dominus et deus noster dei filius Iesus Christus corporaliter natus est, ordiemur. 10

Code. 1 carnanes; *cf. Solinus 1, 31, 36 et Macrobius sat. 1, 12, 2, 3* post annum a rege Romanorum secundum 2 ianuaris 3 quinquaginta et quatuor atque] quos renonat aqae vicinis novenis et simis 4 effecit et impletur dies] diebus 5 ob *om.* quadriennium 7 cum] et cum
Graeci menologij cum sint proprie Syri more solito (cf. Ideler chronol. 1 p. 431), auctor erravit: nam Asiani quidem annum incipiunt a mense Dio sive Novebri, Syri autem ab Hyperberetavo, id est ab Octobri 8 calendarum 9 recurret ihesus

I.

NOMINA OMNIVM PRINCIPVM ROMANORVM.

- 1 Anno septingentesimo et decimo ab urbe condita primus Gaius Iulius Caesar socer Pompei ex dictatore imperatorem ipse se fecit.
- 2 Quo occiso in curia post quadriennium Lepidus, Antonius et Octavianus, sororis supradicti Caesaris de filia nepos, triumviri constituti sunt. de quibus Lepido mortuo, cum Antonium Cleopatrae reginae maritum navali proelio devicisset, Octavianus praedictus primum dictus Augustus quinquaginta et VI annis imperium solus obtinuit.
- 3 Sub quo Gaius et Lucius Caesares varia mortis sorte perierunt.
- 4 Huic successit Tiberius eius privignus ex Livia, quam praegnantem superstiti viro eius Domitio idem Augustus coniugio suo iunxerat.
- 5 Gaius Caligula Germanici filius occisus a Charea.
- 6 Claudius Gai patruus paterque Britannici.
- 7 Sub quo Camillus tyrannus primum factus in Syria est.
- 8 Nero Aenobarbi et Agrippinae filius, qui quinto decimo anno ipse se ferro, cum ob scelera sua et dedecora, quibus genus humanum omne superavit, a Romano populo ad poenam quaeritur, occidit.
- 9 Sub quo Vindex et Clodius tyranni fuerunt.
- 10 Galba cum Pisone occisus.
- 11 Vespasianus.
- 12 Titus filius Iudaeae gentis subactor.
- 13 Domitianus frater eius, qui primus Flavius nominatus dominum se dici iussit, occisus a Stephano.
- 14 Sub quo tyrannus Antonius fuit.
- 15 Nerva ex praefecto.
- 16 Traianus Ulpius.
- 17 Hadrianus Aelius.
- 18 Antoninus Pius.
- 19 Sub quo in Oriente tyrannus Cassius fuit.
- 20 Verus.
- 21 Marcus Aurelius.
- 22 Commodus filius occisus.
- 23 Pertinax occisus.
- 24 Iulianus occisus.
- 25 Severus Afer.
- 26 Sub quo Pescennius et Albinus ex Caesare tyranni fuerunt.
- 27 Geta filius Severi occisus a fratre.

1, 1 orbe P 2 imperatore P 2, 1 in curia *iuxta versum finientem in ex dictato in margine suppl. P*
 octavianus P sorore P 2 nepos P 4 octavianus P quinginta P 4, 1 theberius quam prig-
 nante superstitit P 5 gaius gailola caligola P occisus caercia P 6 paterquem P 7 siria P;
fortasse scr. Myricio vel, quod proposuit Gutschmid mus. Rhén. 17, 326, Istria 8, 1 aenobardi P agri-
 pine P 2 humiium omnes 3 cf. Eutropius 7, 15: cum quaeretur ad pocum 10 bisone P 12 inde P
 13, 1 dominus P; cf. Eutropius 7, 23: dominum se et demum primum appellari iussit 17 helius P 18 an-
 tonius P 19 sub quo] *inmo sub Marco* casius P 21 aurilius P 22 filius occisos P 26 pos-
 cennius P 27 zeta P

- 28 Antoninus Caracalla frater praedicti,
 29 Macrinus cum Diadumeno filio occisi.
 30 Antoninus Heliogabalus occisus.
 31 Sub quo Marcellus Caesar et Sallustius, Uranius, Seleucus atque Taurinus tyranni fuerunt.
 32 Alexander,
 33 Maximinus cum filio occisi.
 34 Sub quo duo Gordiani in Africa tyranni fuerunt.
 35 Balbinus, Pupienus occisi.
 36 Gordianus occisus.
 37 Philippus cum Philippo qui primus factus est Christianus.
 38 Sub quo Iotabianus tyrannus in Cappadocia fuit.
 39 Decius cum Herennio filio occisus in pugna Gothorum.
 40 Sub quo Priscus in Macedonia et Valens Romae tyranni fuerunt.
 41 Hostilianus cum Volusiano Caesare.
 42 Aemilianus.
 43 Valerianus captus a Persis apud eosdem defecit.
 44 Gallienus praedicti filius cum Salonino et Licinio filiis occisi.
 45 Sub quo Ingenuus Sirmii et Regalianus ibidem; Viennae Postumus. Laelianus et Marius ex fabro; Maerinus quoque. Quietus et Odaenathus in Oriente, vel Aureolus in Italia tyranni fuerunt.
 46 Claudius in bello Gothico occisus.
 47 Quintillus occisus.
 48 Aurelianus occisus.
 49 Sub quo Victorinus, Vabalathus et mater eius Zenobia, vel Antiochus, Romae

28 antoninus P 29 diadomino P 30 antonius P 31,1 macellus P; cf. *Victor epit.* 23: hic Marcellum, qui post Alexander est dictus, consobrinum suum Caesarem fecit salustius P; tyranni hi cum pertineant non ad Elagabali imperium, sed ad Alexandri, intellegi videtur socer Alexandri, pater igitur uxoris eius Sallustiae Barbariae Orbianae Macrinus ab ipso Caesar factus, deinde insidiis detectis interemptus teste Dexippo apud *biographum* c. 49 Uranius: cf. *Zosimus* 1, 12 sub Alexandro: οί σιραιωῖται περιγυζόν Ἀνωρίων εἰς βασιλείαν· ἐπεὶ δὲ . . . γενῆ κατέστρεψεν ἐαυτὸν ἀφανῆ καὶ Θούριος δὲ τις ἐξ δουλείου γένους ἀναγορευθεὶς καὶ κατὰ Ἀλέξανδρον τυραννίσας διαφθείρεται ὑπ' αὐτοῦ, ἡμίνα καὶ Πέσσας . . . Ἀλέξανδρος ἐξώθησεν. p. 675: μετὰ τῆν ἀνάστασιν Θούριον τοῦ τυράννου. *diversus ab hoc, fortasse filius eius videtur esse is cuius extant nummi aurei inscripti C. Iul. Aur. Sulp. Ura. Antoninus (Froehner annuaire numismatique 10 a. 1886 p. 189), in his aureus inscriptus saeculares Augg. pariter atque Philipporum cusus a. p. C. 248 et coloniae Emisae annum habentes Seleucularum 565 = p. Chr. 253.1. ad eum fortasse pertinet Zosimi locus 1, 38 sub Gallieno: ἐπικρασιάρτων αὐτοῦ (Gallieno) . . . Ἀντιόχου καὶ Ἀνωρίων* Seleucus: praeterea ignotus Taurinus: cf. *Victor ep.* 24 sub Alexandro: Taurinus Augustus effectus ob timorem se Euphrate fluvio abiicit 34 gordiani] gorgianus P 35 habienus popienus P 36 gorgianus P 38 iotabianus P; cf. *nummi (Cohen méd. des emp.* 5² p. 183): M. F. Ru. Iotapianus; *Zosimus* 1, 20, 21; *Victor Cues.* 29 39 herimoo (?) P pugna gothorum] pugnatorum P 40 Priscus: cf. *Victor Cues.* 29 cct. Valens: cf. *Victor l. c. cct.* 41 post Hostilianus in ed. pr. inserui Gallus, inseruitque Trebonianus Gutschmid l. c.; sed videtur auctor errasse eum Eutropio 9, 5; mox imperatores creati sunt Gallus Hostilianus et Galli filius Volusianus, confundens Hostilianum Decii filium et Trebonianum Gallum patrem Volusiani 41 volustiano P 42. 43 emilianus cum ual. P 44 gallianus praedicasti filius P cum Salonino (salonio P) et Licinio filis: varie admodum nomina efferuntur etiam in nummis titulisque (cf. *C. I. L.* VIII p. 1051; III S. n. 6956. 6956 cct.) 45,1 ingenuus P laelianus] laebanus P 2 ex fabro] Gutschmid l. c.; et fabro P; cf. *vita trig. tyr.* 8: Marius ex fabro ut dicitur ferrario maerinus] immo Maerianus testibus nummis, nisi ipse auctor errarit odinatus P aurealus P 47 quintilius P 48 aurilianus P 49,1 uabalathus] bala P: pro bala et commendat babalat Gutschmid l. c. antiochoro(vel) ame iliissimus esse in P post meam iteratam et Acmilii Grossii quoque loci inspectionem iam satis constat; quid subsit, intelletit Gutschmid l. c.; scilicet devicta Zenobia Palmyrae imperium arripuit Antiochus

Felicissimus, duo Tetrici pater et filius, qui se eidem dederunt et post purpuram iudices provinciarum facti sunt, sive Faustinus Treveris tyranni fuerunt.

- 50 Tacitus.
- 51 Florianus frater eius occisus.
- 52 Probus, qui Gallis vineas habere permisit.
- 53 Sub quo Saturninus, Proculus et Bonosus tyranni fuerunt.
- 54 Carus in Perside fulminatus.
- 55 Carinus filius occisus.
- 56 Numerianus frater praedicti.
- 57 Sub quo Iulianus tyrannus fuit.
- 58 Diocletianus et Maximianus, sub quibus primum Romanum imperium divisum est; hi primi sponte regnum deposuerunt.
- 59 Sub quibus Achilleus in Aegypto, Carausius et Allectus in Britannia tyranni fuerunt.
- 60 Constantius et Galerius.
- 61 Sub quibus Maximinus et Severus Caesares fuerunt.
- 62 Constantinus Constantii filius, a quo Crispus Caesar ex eo natus occisus est, et Maxentius uxoris suae frater. sub quo Alexander fuit tyrannus, socerque ipsius Maximianus cum imperium resumpsisset, et Licinius sororis suae maritus, qui Martinianum et Valentem Caesares sibi fecerat, cum Licinio filio Thessalonicae pariter
5 extincti sunt. ab hoc imperatores Christiani esse coeperunt.
- 63 Vel Calocaerus Cypro tyrannus fuit, sive Dalmatius, frater illius de matre alia, de quo nati sunt Gallus et Iulianus qui imperavit, factus est *Caesar, Hanniballianus frater praedicti factus est rex regum gentium Ponticarum.*
- 64 Constantinus filius Constantii occisus.
- 65 Constans frater praedicti vitae infamissimae occisus.
- 66 Constantius frater praedictorum.
- 67 Sub quo Magnentius et Decentius ex natione Francorum, Nepotianus etiam Romae, sive Silvannus in Gallia tyranni fuerunt, et Gallus consobrinus suus Caesar, quem ipse iussit occidi.
- 68 Iulianus.
- 69 Iovianus.
- 70 Valentinianus.
- 71 Valens frater eius incensus a Gothis.
- 72 Sub quo Procopius Antiochiae tyrannus fuit.
- 73 Gratianus Valentiniani filius. sub quo Maximus et Victor eius tyranni filius tyranni fuerunt. Lugduni occisus est.
- 74 Valentinianus praedicti frater Viennae laqueo vitam finivit.

testibus Zosimo 1, 60. 61 et titulo Palmyreno C. I. L. III S. 6727, Achilleus appellatus in vita Aureliani c. 31; Felicissimum procuratorem monetae inter tyrannos reliqui auctores non referunt 3 iudicis P Faustinus P; cf. Victor Caes. 35; Tetricus, cum Faustini praesidis dolo corruptis militibus plerumque peteretur, Aureliani per litteras praesidium imploraverat 52 que P haberi P 53 bonosius P¹ 58, 1 dioclesianus P^b, dioclesidius P^a primum om. P^a 2 hii sponte] exponte P 59 achilleus P britania P^a 60 constantinus et gallerius P 61 sub om. P maximus P 62, 1 constancii P^b, constantini P^a 3 cum] cui P, qui Gutschmid et] ea P martinianum P 4 caesares fuerunt sibi fecerunt P licinio P thessalonice P 63, 1 calocelus sipro P frater illius] immo fratris illius filius, nisi auctor ipse erravit de quo] non de Dalmatio fratre Constantini Magni, sed de tertio fratre Constantio nati sunt Gallus et Iulianus; erravit auctor 2 caesar h. fr. pr. factus est om. P; cf. origo Constantini c. 35 (supra p. 11); Annibalianum regem regum et Ponticarum gentium constituit 64 filius constancii P^b, filius constantini filius P^a 67, 1 decensius P romae] pro me P 2 suos 69 ienianus P^a, iouinianus P^b 72 procopius antiochie P 73, 1 valentiniani] valentinianus P tyr. filius] tyr. filii P 2 luduni P

- 75 Theodosius a Gratiano factus Augustus.
 76 Sub quo tyrannus Eugenius fuit.
 77 Arcadius filius Theodosii.
 78 Honorius frater praedicti.
 79 Sub quo Gratianus et Constantinus, bisque Attalus, Constans, Maximus atque Servatus, Marcus, Magnus et Maximus, Iovinus, Sebastianus ac Victor tyranni fuerunt.
 80 Constantius.
 81 d. n. Theodosius praesens Augustus.
 82 d. n. Placidus Valentinianus.
 83 Sub quibus Iohannes tyrannus extinctus est et a quibus cum d. d. matre Placidia, uxore Eudoxia Augustis nunc imperium possidetur.
 84 Quod Postumiano et Zenone viris clarissimis consulibus adnotavi.

75 theodocius *P* 76 fuit *om. P^a* 77 arcadius *P* 79, 1 Gratianus: *cf. Zosimus 6, 2*
 Constantinus: *cf. Zosimus l. c. cet.* athalus *P*: *et a. 409 et a. 411* Constans: *cf. Zosimus 6, 4 cet.* Maxi-
 mus: *cf. Orosius 7, 42, 4 cet.* Servatus: *ignotus* 2 Marcus: *cf. Zosimus 6, 2* Magnus: *Magnum Maximus*
et Flavius Victor cum sub Theodosio I non recenseantur, errore huc videntur esse translati Maximus alter:
cf. Marcellinus ad a. 422 al. Iovinus: *cf. Hydatius ad a. 449 cet.* Sebastianus] sebastianus *P*: *cf. Hyda-*
lius l. c. Victor: *vide supra* 81 d. n.] dni n̄ *P* 82 d. n.] dn. n̄. *P* 83, 1 iohannis *P^b*, et (?)
 iohannis *P^a*

II.

NOMINA PROVINCIARVM.

Latereulum provinciarum imperii Romani CXII, quot numerabantur anno p. Chr. 419, menologium Polemii Silvii nobis servavit, neque tamen in eo pendemus ab unico eius menologii quod hodie superest exemplari scripto saeculo XII, sed inventum in antiquiore postquam vir doctus nescio qui saeculi septimi opinor latereulum cum copulavit cum altero episcopiorum Gallicanorum, gemini eius laterculi exemplaria plurima facta sunt, quorum in additamento I, quod Gallicanum latereulum exhibet ad codices recensitum, index reperitur. hoc loco ea tantum adferentur, quae ad provinciarum latereulum proprie pertinent. scilicet primum indicabuntur codices ex coniunctis cum Gallicano optimi: deinde agetur de huius laterculi forma interpolata, quae per gradus crevit. extat enim recensio interpolata et ipsa, a qua pendent rursus interpolatione aucta formae duae, altera aut profecta a Paulo diacono aut certe ab eo usurpata, altera quae continetur corpore Spirensi formato saeculo nono.

Inter codices, qui provinciarum laterculum exhibent coniunctum cum Gallicano, 9 plenum et purum illum sistunt duo Albigensis n. 29 saec. VIII et simillimus Parisinus 10 n. 4808 saec. X. ex decurtatis corruptisque, quorum ingens copia est, utilitas autem 79 nulla, ne notitia eorum aliqua desset, selegi tres Caroloruhensem n. CIII olim Augien- 18 sem, ad quem laterculus hic adiectus est manu saec. IX, et Monacensem olim Frisingen- 68 sem n. 6243 saec. VIII, quo cum primum Polemium edidi uti potui beneficio Halmii quondam mei, et tertium Parisinum 2123 saec. IX. de omnibus infra ad latereulum Gal-
licanum exponetur.

Recensionis interpolatae formae primitivae unum exemplum mihi innotuit admodum 17 corruptum id et mutilum quoque codicis Vaticani n. 341 saec. X¹). laterculus titulatus ibi *de diversis provinciis* habet interpolationes communes tam formae Paulinae quam formae Spirensis, cum utriusque propriae ab eo absint.

Formarum duarum ex modo dicta derivatarum exempla extant plura. videamus 0 primum de Paulina. codices duo Oxoniensis collegii Magd. n. 14 saec. XIV (ex- B posuit de eo Pauli *neus Archiv* 1, 161 seq.) et Bambergensis E. III. 14 saec. XI (egit

1) Continentur eo libro Hieronymi liber locorum et nominum Hebraeorum — alphabeti Hebraei interpretatio (Hieronymus vol. 3 p. 729 Vall.) — *de ponderibus sancti Ierouimi* (vide infra p. 551) — *item de mensuris* (vide ibidem) — *de decem nominibus quibus apud Hebraeos vocatur deus* (Hieronymus l. c.) — synonyma varia — *de nomine provinciae* cum definitionibus tribus Ambrosii Hieronymi Augustini — laterculus de quo agimus inscriptus *de diversis provinciis* deficiens folio evulso in verba: *provinciae ponti sunt VIII pontus polimachus* — post hiatum excerpta quaedam Isidoriana, quibus interpolantur laterculi duo alter imperatorum finiens in Iustino I (passim in libris inventus edetur infra), alter paparum finiens in Hadriano II (867—872) et Iohanne VIII (872—882). definitiones illae tres provinciae vocabuli sunt haec: *De nomine provinciae. Ambrosius ait: provincia hoc est in tribus: in una lege, in una lingua, in uno dominatu. Hieronymus ait: provincia est ubi unus modus (m'o cod.) regit et unus dominatus. Augustinus (nomen a manu prima in litura) in libris de urbe dicit: certa provincia est quae habet X civitates et unum regem et tres minores potestates sub se et unum episcopum aliosque minores iudices X, ad quorum iudicium omnes causae civitatum referantur et si causae difficiles oriuntur (corr. ex oriuntur), ad omnium vel ad trinem iudicum iudicium referendae. similia leguntur in epistula pseudoisidoriana, quae data esse fingitur a Pelagio II († 590) ad synodum Constantinopolitanam (Mansi 9, 904; Hinschius Pseudo-Isidorus p. 724): scilicet certam provinciam esse, quae habet decem vel undecim civitates et unum regem et totidem minores potestates sub se et unum episcopum aliosque suffragatores decem vel undecim episcopos iudices, ad quorum iudicium omnes causae episcoporum et reliquorum sacerdotum ac civitatum causae referantur, ut ab his omnibus iuste consona voce discernantur, nisi ad maiorem auctoritatem fuerit ab his qui iudicandi sunt appellatum. de his, quae videntur ficticia omnia esse, iudicium esto apud eos qui in Isidorum subditivum inquirant.*

de eo diligentissime Waitz *Archiv* 9, 673—704), libellum provinciarum inseruerunt compilationi historicae complexae ea quae sequuntur opera ita, ut omissis multis, aliis additis transferantur omnia tamquam in linguam diversam genio saeculi accommodatam.

1. Pauli diaconi epistula ad Adalpergam historiae eius Romanae praemissa.

2. Vietori quae tribui solet epitome historiae Romanae ab initio ad Gratianum, in Bambergensi titulo caret, Oxoniensis praescribit: *historia de imperio et gestis Romanorum secundum Eutropium*.

3. Latereulus provinciarum, praescribitur in Oxoniensi: *incipit prologus de divisione mundi terrarum et provinciarum*, in Bambergensi: *in nomine domini Ihesu Christi incipit breviarium de singulis causis quae in hoc codice continentur, in primis de partibus mundi, id est de Asia Europa et Affrica et de nominibus terrarum et de provinciis earum cum iis quae infra afferentur: utraque praescriptio librarii est qui eodiem scripsit, contra auctoris compilationis sunt quae sequuntur in utroque libro a me descripta ex Oxoniensi: Maiores nostri, id est antiqui sapientes, dividerunt totum mundum in tres partes et easdem partes nominaverunt Asyam, Europam et Affricam. deinde partes dividerunt in provincias, sicuti est una provincia a Roma usque in Sylerem (barium¹), provincias dividerunt in regiones: regio est unum regnum: deinde regiones in villas, hoc est quod una quaeque [sic] terra habet diversas villas. villas dividerunt in territoria, territoria dicimus quae pertinent ad fundos unius cuiusque hominis. deinde territoria in agros, id est campos. campos dividerunt in centurias, centuria autem est campus ducentorum iugerum. iuger dicitur spacion campi, quantum unum par boum in die arare potest, et habet in longitudine pedes ducentos quadraginta et in latitudine pedes centum viginti. iugera dividerunt in climata. climata quoque sunt, quae ex omni parte sexaginta pedes habent. deinde climata in actus. actus quadratus est qui ex omni parte pedes centum viginti habent, et actus minimus est qui habet in latitudine pedes quattuor, in longitudine pedes centum et quinquaginta. actus dividerunt in perticas, pertica autem dicta est a portundo quasi portica, et omnes mensurae sunt in corpore hominis, ut palmus, pes et passus, sola pertica portatur et habet duos passus, hoc est pedes X. perticas dividerunt in passus, passus habet pedes quinque. deinde passus in gradus. gradus enim habet cubita duo. gradus dividerunt in cubita et cubita in palmos. palmus est qui fit ex quattuor digitis extensis. palmos dividerunt in digitos et in uncas. haec sunt fere Isidoriana etym. 15, 15; ex adsumptis aliunde verba regio est unum regnum redeunt ad praescripta p. 524 adn. 1 relata modo dicti codicis Vaticani. ipse qui sequitur provinciarum libellus inscriptus est in Oxoniensi nomina provinciarum, in Bambergensi titulo caret.*

3. Exordia Seythica infra edita in auctario historiarum Isidori adhaerente narratione de excidio Troiae et condito ab Aenea Lavinio, cuius ibi prima postremaque reperiuntur edita. inscriptio, quae ad totum opusculum pertineat, in neutro codice reperitur: argumentum aliquatenus indicavit Bambergensis librarius post supra relata sic pergens: *secundo de regno Assyriorum et quis primus apud eos regnum tenuit. tercio de gente Scitharum quae fuerat de genere Magog et ipse Magog fuit filius Iafet. quarto de Amuzonibus qui fuerunt de predicta gente Scitharum*.

4. Pauli historia Romana a principio ad finem (16, 23) ita epitomata, ut praecedentibus de Aenea continuetur, quapropter Bambergensis librarius in argumento indicando eius non meminit. adest ubi Eutropiana finiunt subnotatio Pauli (cf. Droysen in praef. ad Eutropium p. XXXII. 379 seq.).

1) Cf. Paulus hist. Lang. 2, 17 quaeque dixi ego *neues Archiv* 5, 92.

5. Gesta Francorum similiter epitomata, indicata in argumento Bambergensi post supra relata sic: *quinto de exordio Francorum et imperio eorum* (cf. Krusch scr. Meroving. 2 p. 232).

6. Iordanis libelli duo rerum Romanarum principio mutilus et Geticarum (v. ed. meae praef. p. LI. LII). ad illum videntur pertinere quae in argumento Bambergensi post supra relata sequuntur sub eodem numero quinto: *de exordio Romanorum et imperio eorum*.

7. Pauli historia Langobardorum indicata in argumento illo sic: *sexto de exordio Longobardorum et regnorum eorum* (cf. script. rer. Lang. p. 41).

Qui sequuntur libri in Oxoniensi Einhardi et monachi Saugallensis, in Bambergensi de Alexandro magno varii et Bedae historia ecclesiastica cum et differant neque in argumentum Bambergense admissi sint, a compilatione de qua agimus videntur aliena esse. sed ut rem absolvam, iungendi sunt duobus illis, quatenus ad hanc chronicorum syllogen perveniunt, libri duo alii, Vaticanus n. 1954 saec. XI¹⁾ et Vaticanus Urbinas n. 961 saec. XIV²⁾, qui cum reliqua supra enumerata non habeant, partes tertiam et quartam et septimam eadem ratione immutatas³⁾ proponunt, id quod demonstrabunt exordia Scytharum infra ad Bambergensem librum et duos Romanos edita et pervenit item in universum ad libros Paulinos, quamquam eorum epitomae in Vaticanis codicibus similes magis sunt quam eadem⁴⁾. compilationem eam Waitz in egregia illa Bambergensis libri enarratione ostendit conscriptam esse c. a. 944 in Italia inferiore, fortasse Neapoli, nec recte Droysenus l. c. opposuit nomen Landolfi sagaeis, qui scripsit c. a. 1000. in Vaticano 1954 praescriptum esse Paulinis: nam etsi inde efficitur Vaticani librarium Landolfi opus novisse, ad ipsam compilationem Landolfiana non adhibuit neque librorum a Landolfo adiectorum epitome apud eum reperitur. et quomocumque de auctore statuas, usus est is Pauli diaconi non solum libris editis, sed etiam collectaneis habentibus complura in libros illos non recepta⁵⁾, puta historiarum a Paulo scriptarum periculis autographis servatis fortasse aliquamdiu Casini in monasterii bibliotheca redeuntque ita quodammodo haec ad saeculum octavum extremum. nam primum copia compilatori fuit dedicationis Paulinae ad Adalpergam scriptae, quam praeter ipsum, qui interpolavit, forma genuina non habent nisi codices pauci iique duodecimo saeculo recentiores omnes: adhibuit igitur historiae codicem nostris omnibus pleniorum et meliorem. deinde, ut alibi ostendi⁶⁾, ut apud Paulum ipsum in historia Langobardorum inveniuntur excerpta quaedam licet rara ex Festi vocabulario ab ipso breviato, ita similia quaedam adsunt in additamentis propriis eius operis recensio Bambergensi, quae et ipsa proficisci non possunt nisi ab eodem

1) Dixerunt de libro Papencordt *Geschichte der Vandalen* p. 400 seq. et H. Droysen praef. Entropii p. XXXIII. folia 1—6 principium historiae Romanae Pauli ad 2,27 *civitatem Siciliae* continentia a glutinatore adiecta sunt. notitia urbis Romae quae sequitur (*Jordan rom. Topographie* 2 p. 3) et catalogus quidam imperatorum Romanorum cum adiunctis alienis ad compilationem de qua agimus non magis pertinent. post hiatus, in quo finis catalogi eius et principium exordiorum perit, sequuntur ea quae supra recensita sunt.

2) Praecedit cosmographia Ravennas (ed. Parthey praef. p. VI) ab hac compilatione aliena. 3) Pauli historia Langobardorum abest ab Urbinas: in Vaticano (ut responderunt quaerenti mihi amici Romani) fuit f. 166' mutila 6, 55 p. 184, 20 in verbis *ad perleas*. post interpositam glutinatoris arbitrio historiam Apollonii Tyrii manu diversa scriptam f. 191 seq. suppleuntur quae desunt usque ad 6, 58 p. 186, 25 *civitatem construxit*; extrema desunt. quae subiunguntur scripta manibus diversis etsi versantur in rebus Langobardicis aetatis posterioris, a compilatione ea de qua agitur aliena sunt.

4) Quomodo differant, ostendit specimen apud Droysenum p. 379—395.

5) Pendere ex similibus collectaneis cum additamenta in codice Vaticano n. 1860 scripto a. 1313 ad Entropium adscripta tum recensioem historiae Romanae Pauli a Landolfo c. a. 1000 curatam ostendi *Neues Archiv* 5, 100 seq. itaque propter additamentum quoddam tam apud Landolfum repertum quam in codice Bambergensi (Droysen p. XXXIV) non statuimus huius scriptorem usum esse Landolfianis, sed utrumque id traxisse ex adnotationibus Paulinis.

6) *Neues Archiv* 5, 99 seq.

Paulo¹⁾. denique quod nostra praesertim interest et cuius causa nos haec latius solito tractavimus, *catalogus provinciarum Italiae*, quem Paulus ait se usurpasse hist. Lang. 2, 20 et unde excerpta pro re copiosa dedit l. 5 c. 14—27, is ipse est, quem compilatio ea de qua agimus proponit²⁾, scilicet qualem eum exhibet forma inter interpolatas antiquissima libri Vaticani n. 341: id quod infra demonstravi adnotans ad laterculum quae respondent apud Paulum. ordinem hic mutavit, quoniam in rebus narrandis casu incidens in Venetiam quinto loco positam provinciam inde orditur, sed provinciae omnes caedem sunt et quod pro sedecim catalogi ponit duodeviginti, rem confirmat, nam Valeriam et Nursiam ab Aemilia separans refellit eos qui tres eas regiones unam provinciam esse dicunt, nempe ita catalogum interpretatus, similiterque in Alpibus Cottii et Apeninibus a catalogo se significat recedere. sed de his infra exponemus.

Alteram formam interpolatam laterculi Polemiani profectam pariter ex ea, quam exhibet Vaticanus 341, sed diversam ab ea, quam repraesentant libri *BO*, iam enarrabimus. ex archetypo corporis cuiusdam *X* fluxerunt exemplaria duo *YZ* hodie deperdita, sed quorum extant apographa plus minus plena, eo coniuncta et ad aetatem quoque aliquatenus definita, quod sola servarunt nobis Dieuili librum de mensura orbis terrae scriptum a. p. C. S25³⁾. ex altero nobis *Y* scripto saeculo nono decimove descendunt codices duo saeculi X⁴⁾ Parisinus 4806 et Dresdensis D 182⁵⁾, sed qui eum ex infra recensitis huiusce corporis partibus non contineant nisi cosmographiam (1), itinerarium (2), Dieuilum (4)⁶⁾, ad nostram rem non pertinent. contra in exemplari altero, nobis *Z*, adservato quondam Spiraec in bibliotheca ecclesiae cathedralis, nobis noto per apographa infra recensita saeculi XV vel XVI, ipso scripto sine dubio pariter saeculo aut nono aut decimo, continebantur opuscula argumenti varii ea quae iam enarrabuntur.

1. Cosmographia incipiens *lectionum pervigili* (Riese geogr. Lat. min. p. 71—103), dicta hodie plerumque Iulii Caesaris sive Pseudo-Aethici, derivata potissimum ex Iulii Honorii cosmographia (quam servavit nobis unus codex Parisius 4808, scilicet ea pars eius quae scripta est saec. VI litteris quadratis), ad nos pervenit non per Spirensium librum solum: extat certe alter liber Vindobonensis n. 151 saec. VIII itaque Spirensi antiquior et immis ab hiatu eo, in quo secundus orbis mensor Didymus (p. 72, 18—21 Riese) ex Spirensi exiit. saec. XV folio evulso cum abessent a Spirensi et huius commentarii extrema inde a verbis *in lato milia LXXX* (p. 102, 21 Riese) et tractatus sequentis exordium, eius libri apographa non contaminata hoc defectu distinguuntur, libri numero multi, qui eo hiatu non laborant, sed non habent Didymum, quamquam

1) Potest addi commentarium de exordiis Seytharum descendere videri, ut suo loco demonstrabitur, ab exemplari hodie Laurentiano 66, 40 scripto fortasse Casini; quod si non ipsum, certe archetypum eius Paulus adhibere potuit. 2) Exposui rem et Polemii edens in actis maioribus societatis Saxonicae vol. 2 (1857) p. 249 et C. I. L. vol. 5 (1882) p. 810 et *neues Archiv* 5 (1880) p. 84 seq. catalogum provinciarum Italiae Matritensem (ser. rer. Langob. p. 188), quem Waitzius statuit a Paulo adhibitum esse, ego ostendi (l. c. p. 87) excerptum esse ex Paulinis, demonstravitque nuper Waitzii objectionibus (*neues Archiv* 5, 417) respondens C. Neff (l. c. 17, 204). eiusdem catalogi alterum exemplum reperitur in codice Cavensi n. 3 saec. X eo, ex quo veniunt annales Cavenses (MG. SS. 3, 185), finiens folio evulso mutilum p. 188, 38 verb. *Apeninias et*. 3) Originis ex volumine *X* tamquam notae sunt interpolationes quaedam itinerarii communes apographis tam nostri *Y*, scilicet Parisino et Dresdensi, quam nostri *Z* Spirensis (Seeck in *Hermes* vol. 9, 228), exempli causa quod ibi 25, 2 ad *Umica* vocabulum adscriptum est in omnibus iis *vel Uica*, scilicet in margine positum Parisini libri, ut sine dubio legebatur in *X*, in textu tam in Dresdensi quam in Spirensibus omnibus. 4) Hos libros non proficisci ex Spirensi praeter supra n. 3 adlata ostendunt loci complures itinerarii in iis recte traditi, interpolati autem in Spirensi exemplaris apographis omnibus (Seeck praef. ad not. dign. p. XI). 5) Idem erit codex servatus aliquando apud Chr. Gottl. Schwarzium professorem Altorfensem teste catalogo edito p. II p. 14 n. 30. 6) Enumerant quae iis continentur Parthey et Pinder in praef. ad itinerarium p. XII. XVIII. Dresdensis nulla habet nisi tria illa opuscula missa scilicet libri parte posteriore a bibliopecta adiuncta, Parisinus praeterea minuta quaedam omnino a librario adiecta.

possunt pendere a Spirensi etiam tum integro, magis crediderim redire ad archetypa diversa, neque enim Spirensis librarii culpa Didymus omissus videtur esse, sed antiquioris.

2. Itinerarium quod dicitur Antonini tam provinciarum quam maritimum scriptum imperante Diocletiano, quod in Spirensis apographis non contaminatis propter defectum modo memoratum incipit a verbis *rationem quod Mercurius dicitur* p. 2, 1 Parth., praeter Spirenses etiam habent Escorialensis R II 18 saec. VIII et Vindobonensis modo citatus aliique libri non ex Spirensi derivati. adsunt in Spirensis apographis additamenta aetate Constantiniana ad itinerarium adiecta, quae absunt a recensione vetustiore (Parthey et Pinder praef. p. XXXIII).

3. Septem montium urbis Romae et aquaeductuum eius recensens conscripti adhibita Notitiae urbis appendice editi sunt infra p. 544 (I).

4. Diculi librum de mensura orbis terrae scriptum a. p. C. 825 praeter libros saeculo XV et XVI descriptos ex Spirensi servant soli codices duo saeculi X Dresdensis D 182 et Parisinus 4806, quos modo vidimus proficisci ex libro Spirensi gemello.

5. Notitia episcopiorum Galliarum exhibebatur in Spirensi forma ei libro propria, scilicet ut inciperet a provincia Alpium Graiarum et Poeninarum.

6. Provinciarum imperii Romani laterculus is de quo agimus, ad formam antiquiorem interpolatam et ipsam aucta interpolatione recensitus.

7. Commentariolum de urbis Romae montibus (qui laterculus a supra memorato diversus est), portis, viis non repertum quod sciam in ullo libro nisi quem constat descriptum esse ex Spirensi, formatum paucis aliunde adsumptis ex Festo a Paulo diacono epitomato, editum est infra p. 544 (II).

8. Tractatus *de rebus bellicis* aetatis incertae (cf. Köchly et Rüstow *griechische Kriegsschriftsteller* vol. 1 p. 414) editus cum Vegetio a Stewechio (a. 1607, app. p. 83—102) praeter descriptos ex Spirensi libro in aliis quod sciam non reperitur. quando scriptus sit, ignoratur: sed doctrinae Vegetianae non multum cedit et sine dubio antiquae aetatis est, etsi extremae, non medii aevi.

9. *Altercatio Hadriani Augusti et Epicteti philosophi*, incipiens: *primum est, quid sit mundus*, finiens in quaestione Hadriani *Quid sunt parasiti?* (edita apud Orellium opuscula Graecorum vet. sententiosa et moralia vol. 1 p. 250 seq.; cf. Fabricius bibl. Graeca vol. 13 p. 563) versio est interrogatorii quod inscriptum est *Σεζολύθου τοῦ Ἀθηναίου γρῶμα*, sed aucta multis additamentis. tractatus fraude sine dubio antiqua refertur ad Hadrianum et Epictetum ideo fortasse, quod biographus illius c. 16 eum ait cum Epicteto vixisse *in summa familiaritate* et posteriores Epictetum scribunt mortuum esse imperante Marco (Zeller *Philosophie der Griechen* 3, 1³ p. 738).

10. Notitia regionum urbis Romae (Jordan *röm. Topographie* vol. 2 p. 1 seq. 539 seq.) exhibetur forma antiquiore, quam supra p. 77 diximus prodiisse videri a. p. Chr. 334. eadem forma cum reperiatur in codice Vindobonensi n. 162 saec. IX, libri recentiores numero multi non pendent ex uno Spirensi, sed redit ad eum praescriptio formata sic: *urbs quae aliquando desolata nunc praeclarius piissimo imperio restaurata Roma*, sub qua picta est Roma sedens cum adscriptione: *annona urbis Romae*.

11. Notitiam regionum urbis Constantinopolis (ed. Seeck cum Notitiis dignitatum p. 227 seq.; Riese geogr. Lat. min. p. 133 seq.) scriptum imperante Theodosio II item praeter apographa Spirensis libri sistit idem liber Vindobonensis n. 162 adiecta praefatione in Spirensi praetermissa.

12. Laterculus exhibens gradus cognationum, qualem codices breviarii Alariciani multi proponunt (edidit plura exempla Haenel ad legem Romanam Visigothorum Lipsiae 1849 in fine), ex apographo Spirensis Monae, 794 aere expressus est a Boeckingio in corpore

iris anteiustiniani Bonnensi vol. I p. 173. Spirensis laterculus proxime accedit ad Haenelianum desumptum ex codicibus Bernensi n. 263 saec. IX, Lugdunensi Voss. fol. n. 114 saec. IX, Vaticano reginae n. 1048 saec. X, Parisino n. 4409 saec. X. errore Max. Conrat (*Geschichte der Quellen des römischen Rechts* vol. I p. 318; cf. suppl. p. I seq.) hanc stemmatis formam adiudicat saec. XI exeunti.

13. Notitiam dignitatum in partibus tam Orientis quam Occidentis scriptam sub Honorio notum est a nobis legi solius libri Spirensis beneficio.

Corpus id de quo agitur, nobis X, ubi quaerimus quo loco et quo tempore et quibus copiis adhibitis confectum sit, locum aliquatenus determinat notitia Gallicana: scilicet quod in exemplaribus his omnibus neque in alio ullo incipit a provincia Alpium Graiarum et Poeninarum, inde iure colligemus in eius regionis oppido aliquo compilatorem vixisse: nam quominus inversionem ordinis legitimi ad Spirensis codicis (Z) librarium referamus, obstat inscriptionis condicio ita corrupta, ut non possit non translata esse in Spirensis ex archetypo¹⁾. — Aetatem definit, ut supra dixi, libellus Dieuilianus scriptus in Hibernia a. 825 et receptus non solum, ut supra vidimus, in exemplar Spirensis, sed in alterum quoque gemellum, a quo pendent Parisinus 4806 et Dresdensis, et propterea rediens ad archetypum omnium X. non fuisse id ipso Dieuilo multo recentius declarant apographa sumpta inde saeculo decimo, quibus copiis instructus compiler syllogen formaverit, supra ad singula capita exposuimus, adhibuit sine dubio corpora similia vetustiora, quale id est ex quo descendit codex Laurent. 89, 67 saec. X²⁾ habens ex supra recensitis cosmographiam (1), itinerarium (2)³⁾, montes et aquaeductus (3), regiones urbis Romae (10). sed item copia ei fuit libellorum hodie per eum solum servatorum, inter quos eminet Notitia dignitatum, cum suis picturis, libellos quos recepit pterosque adhibitos esse forma non optima supra vidimus in cosmographia et in itinerario et vel maxime in provinciarum catalogo, neque id mirabimur in auctore saeculi noni, cui item aptus est gradus cognationum laterculus adsumptus videlicet ex codice aliquo breviarii Alariciani, nec minus apta inscriptio supra relata Notitiae urbis Romae recordans ni fallor imperii Romani restaurationem Karolingicam, ipse suo Marte quid addiderit, difficile est a traditis distinguere; de montibus portis viis urbis Romae commentariolum alibi non rediens si est ipsius, ut potest esse. Festum adhibuit a Paulo diacono brevium, eodemque videtur ducere, quod quae ad libellum provinciarum de suo adiecit, ad eundem Pauli historiam Langobardorum tam prope accedunt, ut inde adsumpta esse videantur, quapropter exemplar quod servavit libelli provinciarum posthabendum est non solum puris, sed etiam interpolatis, qualia adhibuit Paulus et post eum is de quo supra diximus collectaneorum eius compiler.

Exemplaria corporis Spirensis, quae quidem laterculos duos Gallicanum et provinciarum habeant⁴⁾ et extent, innotuerunt haec.

1) Scilicet quod praescribitur *in dei nomine incipiunt adnotationes provinciarum urbium Graecarum et Pinnarum vel Gallicanarum cum privilegiis suis* contaminatum est ex titulo libelli aliunde testato: *adnotatio provinciarum atque urbium Gallicanarum cum privilegiis suis* et ex praescriptione regionis decimae: *in provincia Alpium Graiarum et Poeninarum.* 2) Perverse Car. Pertzus (Ethic. p. 64) censet Spirensis descriptum esse ex libro eo ne in lectionibus quidem proxime accedente ad Spirensis (Parthey et Pinder praef. itin. Antonini p. XXXIV). interpolationes quoque Notitiae urbis huic libro insertae (v. Jordan forma urbis p. 47) absunt ab exemplaribus eius derivatis ex Spirensi, nec maiore cum probabilitate alibi (l. c. p. 57) cosmographiam existimat venisse in Spirensis ex Parisino 4807 saec. IX exeuntis. 3) Cosmographiam et itinerarium supra p. 528 vidimus item coniuncta exhiberi in antiquissimo Vindobonensi 181. plura in eo libro non fuerunt; descriptus ex archetypo in fine mutilo desinit p. 479, 9 in verbis *Londinio mp. XXI* et vacua remanet pagina quae sequitur; deinde qui librum emendavit addidit quae in fine desiderabantur. 4) Excerpta ex Notitia Dignitatum sumpta a. 1427 ab Antonio Angeli de Aquila, servata in cod. Cheltenhamensi n. 16397 nuper edita sunt cura Henrici Omont (*mém. de la soc. des antiquaires de France* vol. 51 a. 1891 p. 225). item laterculis earent Vaticanus n. 3715 (Böcking *über die Nat. Dign.* p. 34, 38) et Giessensis n. 946 (Böcking in ed. N. D. Occ. p. 131). liber Neapolitanus IV, D. 22 B descriptus apud Pertzium Ethic. p. 48

73 1. Oxoniensis Canonicianus Lat. misc. n. 378, antea Morellii (cf. Morelli bibl. ms. Graec. et Latin. vol. I Bassani 1802 p. 370 seq.; Parthey et Pinder in praef. ad itin. Ant. p. XXVI; Car. Pertz Ethicus p. 68; de Boor in Hermae vol. 9 p. 222; Oxon. catal. pars III p. 719) subscriptionem habet eam quae sequitur: *exemplata est haec cosmographia quae Scoti dicitur cum picturis ex vetustissimo codice quem habui ex Spirensi bibliotheca anno domini MCCCXXXVI mense Ianuario, dum ego Petrus Donatus dei patientia episcopus Paduanus vice sanctissimi domini Eugenii pape III generali Basiliensi concilio presiderem.* eam scriptam esse ab ipso Donato satis constat itaque, si est ab eadem manu quae librum exaravit, qua de re ambigitur, eum quoque Donatus scripsit. eodem ducit locus Notitiae Occ. c. 40. 31 in hoc libro ita emendatus, ut dubitari non possit adiecta proficisci ex archetypi inspectione diligentiore (Seeck l. c. p. 225). subscriptioni subiunctus est tractatus (Riese geogr. Lat. min. p. 7—14) inscriptus sic: *dimensuratio provinciarum quae non erat in praecedenti codice, sed de antiquissimo libro excepta*: utrum scriptus esset a manu eadem an ei altera succederet, in re praesenti dubitabamus. sequitur Cyriaci Aneonitani notitia tam Graece quam Latine perscripta de septem miraculis mundi exarata manu Cyriaci ipsius. is Donati amicus ut in codicem aliquando Donati, hodie Berolinensem Hamiltonianum n. 254 sua manu quaedam rettulit¹⁾, eiusdem librum hunc quoque similiter locupletavit.

2. Monacensis n. 794, olim Petri Victorii (Boecking l. c. p. 11; Parthey et Pinder l. c. p. XXIV; Pertz l. c. p. 68; Seeck in Hermae vol. 9 p. 223) habet et ipse subscriptionem Donati et dimensurationem provinciarum et Cyriaci commentarium de septem miraculis sine dubio descriptus ex Oxoniensi.

3. Parisinus *nouv. aquis.* n. 1424, antea *Francisci Soderini cardinalis Volaterrani episcopi Hostiensis* mortui a. 1524 (Cam. Jullien *note sur un manuscrit de la Notitia Dignitatum in mélanges d'archéologie publ. par l'école française de Rome* a. 1887 p. 284 seq.). adsunt subscriptio Donati et dimensuratio provinciarum.

4. Parmensis liber (Böeking *über die Not. Dign.* p. 38) mea causa Romam missus ibique examinatus ab Huelsenio, scriptus est saec. XVI iussu Fulvii Ursini, qui subinde emendavit et post Donatianam subscriptionem subiecit sua manu: *hactenus Maphei liber.* hic igitur codex est, quem intereedente Io. Vinc. Pinellio Pancirolius ad Notitiam Dignitatum adhibuit²⁾. sed continet apographum derivatum omnino, ut lectiones quoque ostendunt, ex codice Oxoniensi non omnia quae adsunt in exemplari Donatiano: absunt tam dimensuratio provinciarum quam is de quo agimus provinciarum laterculus. recepimus nihilominus, ne quis in futurum in eo aliquam spem ponat.

5. Matritensis bibl. nat. Q. 129 (Knust apud Pertz *Archiv* 8, 791; Parthey et Pinder l. c. p. XX; Pertz Ethicus p. 65). adest dimensuratio provinciarum. cave credas Pertzio codicem descriptum esse ex Spirensi integro etiamtum: immo expletus est ex libro diverso et in exordio itinerarii et altero loco (itin. Anton. p. 82 v. 3 Wess.: cf. Parthey et Pinder p. XXXIV).

74 6. Parisinus n. 9661 (suppl. Lat. 671), antea Lamoignonii (Letronne Dicuil Paris. 1811 p. 30; Boecking ed. p. 11; Pertz Ethicus p. 67; Parthey et Pinder l. c. p. XXIII), Guerardi in Not. Gall. codex Y. Non inest dimensuratio provinciarum nec venit ex apographo Donati (Seeck l. c. p. 225).

7. Parisinus n. 5285 E olim Bigotianus (Böeking not. dign. ed. p. 11), saec. XVII vel XVIII descriptus est ex Parisino 9661.

quaedam videtur habere derivata ex Spirensi, sed laterculi nostri duo, qui adsunt, non videntur inde proficisci. ipse cum non evolvi, nec magis vidi exemplar Cheltenhamense n. 6747. 1) Vide quae dixi de eo codice *Jahrbuch der preussischen Kunstsammlungen* vol. 4 p. 76. 2) Pancirolius Not. Dign. (Genevae 1623) p. 3. archetypum Romae apud Maffeios versavit etiam Pierius Valerianus. alterum exemplum Pancirolius accepit a Friderico Madrucio. Maffeanum et Madrucianum num sint inter ea quae supra recensentur, ignoratur.

8. Vindobonensis n. 3103 (Endlicher n. 332), antea Salisburgensis 18*b* (non 18*c*: 75 Boecking ed. p. III non recte; Parthey et Pinder l. c. p. XXVI; Pertz Ethic. p. 69; Seeck l. c. p. 221), scriptus *anno domini 1484*. verisimile est secundum ea quae dicuntur sub n. 9 eum aliquando fuisse in bibliotheca capituli Spirensis una cum archetypo libro.

9. Vindobonensis n. 3102 (Endlicher n. 331), antea Salisburgensis 30*b* (non 18*c*) (Boecking ed. p. II non recte; Parthey et Pinder l. c. p. XXV; Pertz Eth. p. 69; Seeck l. c. p. 222) descriptus est iussu Bernardi Kleselii episcopi tum Tridentini ex libro eo qui praecedit, ut ostendit quod in huius voluminis folio primo legitur: *librum hunc satis incorrectum incorrecte etiam (cēi vel cēi cod.) est iussu nostro transcriptum ex antiquo exemplari reperto in bybliothecca capital[a]ri Spirensi, dum ibi esset cum serenissimo rege Ferdinando etc. in concantu imperiali anno 1529. Bern. episcopus Trid.*

10. Monacensis Palatinus n. 10291 (Foeringer *Bairische Annalen, Litteratur* 1835 72 p. 501 seq. quem commentarium non vidi; Boecking ed. p. I; Parthey et Pinder l. c. p. XXIII; Pertz Ethicus p. 67; Seeck l. c. p. 218) scriptus, ut indicatur sub imagine urbis Romae (supra c. 10), a. MDXLII. cum praescriptione inter a. 1544 et 1551 facta: *hic liber, cui titulus itinerarium Antonini, ad verum atque archetypum exemplar descriptus illustrissimo principi ac domino domino Othoni Henrico comiti Palatino Rheui utriusque Bavariae duci etc. tanquam antiquitatis amatori atque indagatori studiosissimo a venerabilibus ac honestis cathedralis ecclesiae Spirensis decano atque canonico dono missus est* (quae sequuntur affert Seeckius l. c.)

11. Romanus Barberinianus n. 809 (Boecking *über die Not.* p. 17; Parthey et Pinder l. c. p. XXV; Pertz Ethic. p. 67; Seeck l. c. p. 220) descriptus est ex Monacensi 10291 (Seeck l. c. p. 296).

12. Monacensis n. 1013 sive Augustanus Ies. 13, Pentingeri n. 37 (Parthey et Pinder l. c. p. XXV; Pertz Ethicus p. 70). librum qui emendavit. Pentinger puto, adhibuit id ipsum exemplum quod descripsit librarius.

13. Venetus Marcianus X, 88, olim Ambrosii Contareni, postea Thom. Ioh. Farsetii (Morelli *biblioteca manoscritta Farsetti* a. 1771 p. 36; Pinder et Parthey l. c. p. XXVI; Pertz Ethicus p. 69) continet cosmographiam, itinerarium, Diculum, laterculos duos Gallicanum et provinciarum imperii, tractatum de montibus portis viis.

14. Vindobonensis n. 12825 (suppl. 14), antea Iesubrunensis (Pinder et Parthey p. XXVIII; Pertz Ethicus p. 54).

15. Vaticanus Ottobonianus n. 643 saec. XV post Iulium Honorium continet laterculum provinciarum imperii Romani aperte ductum ex Spirensi. sequitur tractatus de montibus portis viis urbis Romae. reliqua opuscula in Spirensi reperta a codice absunt.

Ad codicis Spirensis lectionem determinandam selegi ex libris his quattuor Oxoniensem, Parisinum n. 9661, Vindobonensem n. 3103, Monacensem n. 10291. reliquos sprevi. illos omnes sumptos esse ex ipso archetypo Seeckius (Hermac vol. 9 p. 225) demonstravit adlata loci Notitiae in archetypo evanidi horum quattuor librorum lectione ita diversa. ut nullus ab alio ex tribus pendeat.

Crisis libelli nititur cum eo exemplari corporis Polemiani quod superest tum eo, quod adhibuit is qui cum laterculo Gallicano contaminavit, id quod reliquis perfectius repraesentant libri nostri 9. 10, minus bene n. 18. 68. 79; denique tertio quod adhibuit interpolator is, a quo proficiscuntur tam Vaticanus *V* quam demum interpolati Paulini *BO* et apographa codicis Spirensis deperditi. tria haec exemplaria eiusdem iuris videntur esse; nam quod primum et secundum Pont. 1 consentiunt in errore *polemiacus*, cum tertii pars altera veram formam *polemoniacus* habeat, inde non licebit efficere illis duobus subesse archetypum commune. cum ea possit re-

dire ad coniecturam (v. adn.). in secunda familia codices duo 9 et 10 pares habendi sunt (Afr. 3 *Byzacium* verum habet 10 contra 9, Illyr. 11 *Sauria* et Pont. 5 *Pasflagonia* 9 contra 10), deteriores autem propria bona nulla habent et cum errent fere cum 10, ab huiusemodi libro pendere videntur. in tertio ordine, quem interpolationum (memorabilis est praeter Italicas inserta in Britannia provincia Orcadum infra p. 534) et errorum (v. inter alia Gall. 2. 3. 16, Ill. 4. 5, Thrac. 4, Or. S. 9) communio a reliquis separat, modo Spirenses verum servarunt (ut Afr. 3 *Byzacium*, Thr. 5 *prius*), modo libri *O* et hoc inferior *B* (ut Afr. 7 *terras intrat*, Thr. 3 *Moesia inferior*, quod recte retinuerunt, mutatum in Spirensibus in *Moesia superior* non simpliciter errore, sed propterea quod Ill. 6 uterque ordo ex Moesia superiore errore inferiorem fecit), modo uterque ordo veri partem (Aeg. 2 *Augustalis* Spirenses, *tammis* vel *iamnis* *BO* pro *Augustammis*). inter utrumque ordinem tamquam arbiter est *V*, quatenus pervenit nec errores habet sibi proprios, stans cum parte meliore.

De ipsius laterculi aetate quae ad priorem editionem exposui, hoc loco repetere nolui, quoniam de eo solo non adsumptis cum reliquis similibus indicibus Veronensi, Rufii Festi, Notitiae dignitatum, Hieroclis tum testimoniis apud rerum scriptores et in actis conciliorum servatis recte agi non potest, disputatio autem ad eum modum instituta chronicorum editionis terminos egreditur, quam ob rem sufficere paucis comprehendere, quae de indice Silviano post curas meas posteriores et aliorum multas et varias iam pro exploratis mihi videntur posse haberi.

Distinguendae sunt si fallor in Silvii indice partes Occidentis et Orientis. Occidentis provinciae in eo recensitae ad tempus quo auctor scripsit recte quadrant neque ullo loco errores in iis deprehenduntur: inter Orientales e contrario non paucae desiderantur ante a. 449 constitutae et quae referuntur passim inveniuntur vitatae.

Partes Occidentis sive Silvii dioeceses quattuor primae (nam Britanniam eo tempore a barbaris occupatam propterea videtur posuisse loco extremo) ad amissim concordant cum reliquis aetatis supparis testimoniis, praesertim cum Notitia dignitatum, dubitationem sola Valeria movet¹⁾. eam a Diocletiano nomen traxisse pariter atque eiusdem nominis provinciam Illyricanam inde colligemus, quod iustam causam eius vocabuli ex posterioribus imperatoribus nullus habuit, et vere mentio eius fit cum in constitutione data a. 399²⁾ tum in Notitia Dignitatum eiusdem fere aetatis³⁾, sed tamen in titulo dedicato a. 400 Valeria ita praeteritur, ut nulla tum fuisse videatur⁴⁾, et praeteritur similiter in constitutionibus a. 364⁵⁾ et 413⁶⁾. itaque ne Polemius quidem errore eam omisit: immo nomine magis quam re videtur extitisse, in forma, qualem exhibet Notitia, separata a Piceno, plerumque autem eidem praesidi commissa et propterea in provinciarum recensu saepe praeterita, quod binae dioeceses tam Italiae quam Galliae coniunguntur, in similibus quoque laterculis passim redit.

Secus est in Oriente sive in dioecesibus Silvianis Illyrico (quod ab a. inde 437 totum fuit sub imperio Constantinopolitano) Thracia Asia Oriente Ponto Aegypto, de

1) Tuscia suburbicaria, quae memoratur a. 458 (nov. Maioriani 9, 1), et annonaria, cuius meminit continuator Marcellini ad a. 538, quando constitutae sunt, ignoratur; evenisse id ante a. 418 ex constitutione C. Th. 11, 28, 12 colligi non potest. 2) C. Th. 9, 30, 5 ad vicarium urbis Romae: *pastores Valeriae vel Piceni*. 3) Occ. 19 inter provincias decem quae sunt sub dispositione vicarii urbis Romae extremum locum obtinet Valeria sub praeside. in libro quoque coloniarum p. 228 *provincia Valeria* certe secundum eodum Palatinum suum locum obtinet. 4) Eum (C. I. L. VI, 1706) Foronovani ponunt praesidi *cuius ope . . . instauratam . . . tota se Piceni et Flaminiae provincia gratulatur*. Flaminiam et Picenum ad a. usque 350 cum constet sub eodem praeside fuisse, deinde divisa esse, aut dedicatio in latere scripta a. 400 non pertinet ad inscriptionem anticae, sed ad sublata antiquiorem, aut eo anno ad antiquam ordinationem extra ordinem reditum est et provinciae duae eidem praesidi commissae habitae pro una eademque, ut ut est, Valeriam hic praeteriri eo magis offendit, quod Forum novum eius ipsius provinciae finibus comprehendebatur. 5) C. Th. 9, 30, 1. 6) C. Th. 11, 28, 7.

duobus vitiis ambigi non potest: Galatia provincia relata est apud Silvium non ad Pontum, sed ad Asiam et provinciae duae Thraciarum Haemimontus et Scythia bis referuntur et sub suis nominibus in dioecesi Illyrici et in sua dioecesi sub nominibus Thraciae secundae et Scythiae inferioris. deinde ex provinciis Orientis, quas habet Notitia Dignitatum, absunt a laterculo Silviano non minus duodecim: in Illyrico Macedonia salutaris et Dacia mediterranea: in Ponto Galatia salutaris, Cappadocia secunda, Armenia secunda: in Oriente Arabia, Palaestina secunda, Palaestina salutaris, Phoenice Libani, Syria salutaris, Cilicia secunda. id ut aliquatenus excusarem, in priore editione Silvium contendi laterculum antiquiorem exhibuisse scriptum c. a. 356, eatenus recte, quod pleraeque ex provinciis omissis inter eas quas Notitia habet recentissimae sunt et ex parte certe constitutae ab Eutropio exeunte saeculo quarto¹⁾. sed de ipsa re erravi neque ad unum annum omnia redigi possunt quae habet laterculus. Aemilia et Liguria coniunctae etiamtum a. 355 (C. Th. 2, 4, 4) apud Silvium separantur. adsunt provinciae duae Arcadia et Honorias formatae non ante a. 354 Honorii natalem, probabiliter postquam Augustus creatus est a. 393. e contrario Cappadociae secundae et Armeniae secundae meminit constitutio a. 386 (C. Th. 13, 1, 11). inter duos scopulos nullum est effugium. provinciarum Orientis denominationes novae imperatoriae cum sine dubio multo magis etiam in Occidente celebratae sint quam reliquarum provinciarum novarum ordinatio, habemus in partibus Orientis laterculum provinciarum formatum saeculo medio quarto. postea autem hic illic neque tamen constanter emendatum. *L'auteur de la Notice* — peritissimi Tillemontii verba sunt (*hist.* 5, 699) — *vivoit en Occident, et ne savoit pas trop l'état où étoit l'Orient*: ei invenis contradixi, hodie subscribo.

Ordo provinciarum per singulas dioeceses neque ad locorum situm applicitus est neque ad dignitatis praesidium gradus, quamquam solet laterculus incipere a provinciis quae habent civitates primarias, ut in Africa a proconsulari, in Oriente a Syria coele.

Ad additamenta adiecta ad laterculi provinciarum dioecesin Italicam eatenus attendendum est, quatenus ea exhibet codex Vaticanus 341 saec. X legitque, ut supra vidimus, exeunte saeculo octavo Paulus diaconus: nam postea addita vel a Paulo ipso vel a scriptore codicis Spirensis non multum posteriore eius aetatis doctrinam non superant. vetustior ille interpolator saeculi sexti opinor septimive quamquam laterculum nequamquam ita formavit, ut suae aetatis statum perfecte repraesentaret (nam neque Tusciam habet bipertitam et reliquit tam Raetias duas quam insulas tres in Italia separatas ab ea sub imperatoribus Constantinopolitanis), tres provincias quas addidit Valeriam Nursiam Alpes Apeninas ex ordinatione quam ipse novit videtur inseruisse, scilicet Iustinianus quique post eum regnarunt quomodo Italiam ordinarint quamquam parum notum est, hoc ex Gregorii magni libris potissimum apparet provinciarum numerum ita auctum esse²⁾. ut separarentur olim coniunctae, Calabria ab Apulia, Lucania a Bruttis, Valeria locum suum reciperet³⁾, denique nova accederet provincia Nursia⁴⁾. tertia

1) Cf. Claudianus in Eutropium 2, 585: *ne quid tamen orbe reciso venditor amittat, provincia quaeque superstes dividitur geminumque duplex passura tribunal cogitur alterius pretium sarcire peremptae.*

2) Errant qui contendunt (Car. Diehl *études sur l'administration Byzantine* p. 22) provinciam apud Gregorium aliter usurpari atque usurpatur aetate meliore ponique posse pro territorio civitatis, unicus locus quo se tuerent dial. 4, 22 (= ser. rer. Lang. p. 539): *iuxta in hac provincia, quae Sura nominatur*, referentes eum ad Soram, si quid video corruptus est legendumque *supra*, cum paulo ante nominetur *Valeriae provincia*.

3) Eius Gregorius passim meminit dial. 1, 4, 10, 11, 12, 3, 20, 22, 4, 21, ep. 10, 1; neque alia est *provincia Marsorum* dial. 4, 23, cum Marsi municipium finibus Valeriae comprehendantur (grom. p. 229), papa Bonifatius III *natione Marsorum de civitate Valeria* (lib. pontif. 1 p. 317 Duch.) eodem pertinet indicatione originis interpolata imperite.

4) Gregorius dial. 1, 4, 2 praef. 3, 37, 4, 11. Geogr. Rav. 4, 27: *provincia de Nersis*. eadem est opinor Sabineus provincia nominata apud Gregorium dial. 4, 51. *Aureliae partes* dial. 3, 17 prope montem Argentarium (Monte Argentaro prope Orbetello) significant ut fallor Tusciam suburbicariam. *patrimonia* ecclesiae Romanae enumerata apud Iohannem diaconum vit. Greg. 4, 53 cave cum provinciis eius aetatis confundas.

provincia *Alpium Apenninarum*¹⁾ quamquam sub hoc nomine alibi non nominatur, recte videtur accepta esse a scriptore libri Spirensis, cum adnotat: *in qua est Genua*; significatur quae apud Ravennatem 4, 29 appellatur *provincia maritima Itolorum quae dicitur Lunensis et Vigintimilii et ceterarum civitatum*, imperio Byzantium per saeculum comprehensa post Liguriae antiquae partem superiorem occupatam a Langobardis. — Praeter Italica haec quae interpolator in laterculo mutavit non sunt magni momenti. Oreadum provincia profecta est ex loco Eutropii 7, 13: (Claudius) *quasdam insulas etiam ultra Britannias in oceano positas Romano imperio addidit, quae appellantur Orcades*, exscripto et in chronicis Hieronymi ad a. Abr. 2061 et ab Orosio 7, 6, 10.

Libelli inscriptio traditur sic:

nomina prouinciarum *PO*

nomina (numero 18) omium (omm. nom. 9. 10) prouinciarum (*add. romarum* 10^a, romanarum 10^b, romanorum 9) 9. 10. 18. 79

de diuersis prouinciis *V*

de prouinciis (-eis 75¹: sequitur *add. 75*) 72. 74. 75

item recapitulatio de nomina (*sic*) regionum cum prouinciis suis 68
om. B 73

Regionibus sic praescribitur:

in italia xui *et sic deinceps, ut infra editur, P*

de prouintiis galliae: decem et septem prouintiae sunt in gallia *et sic deinceps (Italia inser. caret) V*

prouintiae itaque italiae sunt sedecim — prouintiae galliarum sunt x et uii
B et sic deinceps, item, his omissis, ab Africa inde O

in italia prouincias n. xuii — galliarum metropole numero xui — in africa n. ui *et sic deinceps* 9; in italia prouintias n. xuiii — galliarum met n. xuiii — in africa n. ui *et sic deinceps* 10; in italia prouincia xuiii — prouintiae afregana num. ui — in spania prouintias sunt num. uii *et sic deinceps* 18; in italia prouincia (*corr. in -ciae*) xuii — prouintiae affricanae numero ui *et sic deinceps* 79; in italia prouincias n. xui — galliarum pro num xuii — in africa prouine num uii 68

prouintie italie sunt xuii — prouintie galliarum sunt xuii — prouintiae africae sunt sex *et sic deinceps* 72 *et sic fore* 73. 74. 75

Numeros per singulas dioeceses prouinciis non praescribunt *P* 9. 10. 18. 68. 79, praescribunt *TBO* (sed hic perversos totos) 72. 73. 74. 75.

Nomina dioecesium, quae redeunt infra in breuiario temporum p. 547, 27 ommissa Aegypto utpote aliquamdiu comprehensa dioecesi Orientis, repetunt in fine 9. 10 et de-teriores permulti sic:

Italia

Gallia

Africa

Hispania

Illiricus (illyricus 10)

Thracia (tracia 10)

Asia

1) Parum probabiliter antea me cogitavisse de Alpibus Poeninis male insertis observavit Fabre (in commentario citato p. 536 n. 8) recte, sed Paulus quae de huius provinciae finibus habet quomodo Fabre l. c. defendere potuerit, equidem pro eius viri sagacitate miratus sum. evidenter Paulus nomen in catalogo inventum temere interpretatus est ita, ut ipsius Alpes Apenninae prouinciis aliis ab ipso recensitis comprehendantur.

Oriens
 Pontus
 Egyptus (Aegyptus 10)
 Brittania
 n. XI.

Recapitulatio auctior in fine reperitur haec in 79, item in aliis deterioribus multis:

In Gallia (<i>corr. ex galga</i>) XVII	prima Lugdunensis
in Italia XVII	prima Campania
in Africa VI	prima Cartago
in Hispania VII	prima Tarragona
in Illiricum XVIII	prima Dalmatica
in Tracia VI	prima ipsa Tracia
in Asia XII	prima ipsa Asia
in Oriente X	prima Siria Ciliciae (<i>corr. ex e[?].iliciae</i>)
in Ponto VIII	prima Pollimiacos
in Egypto V	prima ipsa Egiptus
in Brittania V	prima ipsa Brittania.

1. IN ITALIA XVI.

xui] *PB* 68, xiii 9, 72, 73, 74, 75 et 18, 79 (*hi duo commuerantes omissis intermediis ex diocesi sequenti Alpes Graias*), xiiii 10, *om. OV*

1 Campania, in qua est Capua.

prima] prouincia 74 camphania 75 capud *P*

1) *Paulus hist. Lang. 2, 17*: septima . . . prouincia Campania . . . in qua . . . Capua.

2 Tuscia cum Umbria

thustia *P* umbra 75

2) *Paulus l. c. 2, 16*: sexta prouincia Tuscia est . . . in hac prouincia Roma . . . est constituta. in Umbria vero, quae istius in parte ponitur *cet.*

in qua est Roma 72, 73, 74, 75

3 Aemilia

aemilia] 10, emilia *reliqui om.* 72, 73, 74, 75

3^a Nursia *BOV* 72, 73, 74, 75

quarta (*tertia voc. om. cum Aemilia*) ante
nursia 72, 73, 74, 75

3^b Valeria *BOV* 72, 73, 74, 75

in qua est Reate 72, 73, 74, 75

3) *Paulus l. c. 2, 18*: decima Aemilia . . . extiterunt quoque, qui Aemiliam et Valeriam Nursiamque unam prouinciam dicerent (*scilicet antiquum catalogum interpretatus ita cum catalogo Bambergensi, ubi sic est: III. Emilia Nursia Valeria. IIII Flaminia*), sed horum sententia stare non potest, quia inter Aemiliam et Valeriam Nursiamque Tuscia et Umbria sunt constitutae. *c. 20*: tertia decima Valeria, cui est Nursia adnexa . . . haec habet urbes . . . Reate . . . Marsorum quoque regionem intra Valeriam prouinciam aestimo computari, quia in catalogo prouinciarum Italiae minime ab antiquis descripta est. *cogitavit Paulus de loco Gregorii dial. 4, 23 (vide supra p. 533 not. 3).*

4 Flamiuia, in qua est Ravenna

quarta *BV*, quinta 72, 73, 74, 75 flamiuia] *PB* 68, flammia *PO* 9, 10, flammia 72, 73, 74, flamina 75, flaminie 18, flammiae 79 qua] que 18 raenema] *r. civitas BO*

4) *Paulus l. c. 2, 19*: undecima prouinciarum est Flammia . . . in qua . . . Ravenna.

5 Picenum

sexta 72, 73, 74, 75 (*vide supra*) picennum] *BO* 10, picinum *reliqui*

5) *Paulus l. c. 2, 20*: duodecima Picenus . . . in qua sunt civitates . . . Asculus.

in qua est Asculis 72, 73, 74, 75

6 Liguria, in qua est Mediolanus

septima 72. 73. 74. 75 (*vide supra*) leguria 68, leguriam P, ligoria 9. 10. 79, licoria 18 quo 79 est om. P mediolanus] PB 9. 10, mediolanum OV 72. 73. 74. 75. 79, mediolanensis 18, mediolano 68

6) *Paulus l. c. 2, 15*: secunda provincia Liguria . . . in qua Mediolanum. c. 23: certum est Liguriam et partem Venetiae, Aemiliam quoque Flamminiamque veteres historiographos Galliam Cisalpinam appellasse. inde est, quod Donatus . . . Mantnam in Gallia esse dicit.

7 Venetia cum Histria, in qua est Aquileia

oetava 72. 73. 74. 75 (*vide supra*) uenitia 68, uentia 18 ystris 9, histria BO 68. 72. 73. 74. 75, istria P qua] quibus 72. 74. 75 est om. 72 aquileia 10. 73. 74. 75

7) *Paulus l. c. 2, 14 ab hac provincia incipiens*: Venetiae . . . Histria conecitur et utraeque pro una provincia habentur . . . Venetiae Aquileia civitas extitit caput.

S Alpes Cottiae.

nona 72. 73. 74. 75 (*vide supra*) alpis 9, abpis 18 cottiae] P 79, cotthie 9, cotitiae 10, coctie 18, coctiae 68, coctie O, coctias B, scotticam V, cottice 73. 74, cotticae 72, coitice 75

8^a Alpes Appenninae BOV 72. 73. 74. 75
alpes pimicas V, et alpes appenninas (*sic*
B, appemine O) BO, et appenn (appennensium 75) 72. 73. 74. 75
in quibus Genua 72. 73. 74. 75

8) *Paulus l. c. 2, 16*: quinta provincia Alpes Cottiae dicuntur . . . in hac . . . Genua. c. 18: nona provincia in Appenninis Alpibus computatur . . . sunt qui Alpes Cottias et Appenninas unam dicant esse provinciam, sed hos Victoris revincit historia [*Victor ep. 5*], quae Alpes Cottias per se provinciam appellat. *Paulum opinor secuti auctores posteriores, ut saec. X Luitprandus in antapodosi 4, 5 (MG. SS. III p. 316) aliique recensiti apud Paulum Fabre (le patrimoine de l'église romaine dans les Alpes Cottiennes, mélanges d'arch. et d'hist. publ. par l'école française de Rome a. 1885) Genuum contribuerunt cum provincia Alpium Cottiarum: id quod statuit Fabre obtinuisse iam sub Gregorio magno et inde explicandum esse ecclesiae Romanae patrimonium Alpium Cottiarum, a Iohanne diacono eius vitae scriptore saec. IX exente testatum 4, 53, non recte, quamquam ei adseusus est Duchesnius (lib. pontif. 1 p. 387). nam idem biographus Gregorii cum simul nominet patrimonium ecclesiae Romanae cum Liguria tum Germanicianum et Gallicanum, Alpes Cottiae hic quoque accipiendae erunt solito more, nec minus ecclesia Romana ibi bona quaedam habere potuit quam in Gallia et in Germania (nam somnia interpretum epistulae Gregorianae 1, 73 [75] non curo) itemque in Africa.*

9 Samnium

decima 72. 73. 74. 75 (*vide supra*) samnium 9, samium P, rannium 18

9) *Paulus l. c. 2, 20*: quarta decima Samnium . . . in hac . . . harum provinciarum caput ditissima Beneventus.

10 Apulia cum Calabria, in qua est Tarentus

undecima 72. 73. 74. 75 (*vide supra*) apolia 18. 79, apulea 74, aprilis 75 calapria 18 qua est] qua 73. 74. 75, quibus 72 tarentus] P 9. 10. 68. 79, arentus 18, tarentum B², tarantus O, tarantum 72. 73. 74. 75, trant B¹, om. P

10) *Paulus l. c. 2, 21*: quinta decima provinciarum est Apulia consociata sibi Calabria . . . haec habet urbes . . . Tarentum.

11 Brittia cum Lucania

duodecima 72. 73. 74. 75 (*vide supra*) brittania P, brutia 68, brucia 18, britia 72, bricia BV 73. 74. 75, brietia O, bructia 79, bruttia 10 con 18 om. 9

11) *Paulus l. c. 2, 17*: octava Lucania . . . cum Brittia . . . in qua . . . Regium.

12 Raetia prima

tertia decima 72. 73. 74. 75 (*vide supra*) ritia 68, ricia 18, recia B 73. 75, tratia V, om. P

12) Paulus l. c. 2, 15 hanc numerans tertiam: inter hanc (*Liguriam*) et Suaviam (*vide infra Illyr. 11*), hoc est Alamannorum patriam . . . duae provinciae, id est Raetia prima et Raetia secunda.

13 Raetia secunda

quarta decima 72. 73. 74. 75 (*vide supra*) ritia 68, ricia 18, recia B 75, tratia V

13) Paulus l. c. ad praecedentem, hanc numerans quartam.

14 Sicilia

quinta decima 72. 73. 74. 75 (*vide supra*)

ciilia PV, siciliae 72. siciliam 75

insula in mari Tyrrheno BOV 72. 73. 74. 75
insula om. V in om. 75 mare B tirreno B,
tireno O, tyrreno 73. 74, thirreno 75, terreno V

14) Paulus l. c. 2, 22: sexta decima provincia Sicilia insula . . . Tyrrheno mari . . . alluitur.

15 Sardinia

sexta decima 72. 73. 74. 75 (*vide supra*)

post 16 B

in mari Tyrrheno BOV 72. 73. 74. 75
mare B tirreno B, tyrreno 73, tyreno O,
thirreno 75, terreno V

15) Paulus l. c.: septima decima Corsica, octava decima Sardinia ponitur, quae utraque Tyrrhenis fluctibus ambiuntur.

16 Cursica

septima decima 72. 73. 74. 75 (*vide supra*)

cursia B, corsica 10. 68. 72 73. 74. 75.

79 om. V

in mari Tyrrheno BO 72. 73. 74. 75
mare B tyrreno B 73. 74, tyreno O, thir-
reno 75

16) Paulus l. c. ad praecedentem

2. ITEM GALLIARVM XVII.

xvi 9

1 Viennensis

viennenses P, uenensis VB

2 Narbonensis prima

narbonenses P

3 Narbonensis secunda

2 Narbonensis BOV 72. 73. 74. 75

4 Aquitania prima

tertia et sic deinceps ad 15 B 72. 73. 74. 75 aquitania] 9. 10, aquitania plerique, aquitanea 75, equitania V

5 Aquitania secunda

aquitania] P 9. 10, aquitania plerique, aquitanea 75, equitania V

6 Nouempoplana

nouempolana 72. 73, nouempollona 75, nouapola na B, nouembolanam V, nouerpolana O

7 Alpes maritimae

alpis V 9 maritimarum 72. 73. 74. 75, maritima V

8 Belgica prima, in qua est Treverus

bellica 10², belgeca V¹ treferus P, treuerus 18, treueris B^b O 9. 10. 72. 73. 74. 75, treueri V^B

Gallia Belgica prima, in qua est Treverus BO
--

9 Belgica secunda, de qua transitur ad Britanniam

bellica 10², uelgica V de] in 75 transitur a brittania 9, transitus brittanorum (brittanorum 72, brittanorum 74) 72. 73. 74. 75, transitus est britaniae (britanniae B) BV, est transitus britannie O 9 post 10 B

Gallia Belgica secunda, de qua transitus est Britanniae BO
--

10 Germania prima super Rhenum

germanica P super rennum (*sic libri*) om. 10¹

11 Germania secunda ut supra

germanica P

Germania secunda versus Britanniam BOV
72. 73. 74. 75

- 12 Lugdunensis prima
lugdonensis V, lucdunensis B, lucdonensis 9
- 13 Lugdunensis secunda super oceanum
lugdonensis V, lucdunensis 9 secunda om.
V 72. 73. 74. 75 supra 72. 73. 74. 75 oceanum P
<i>addunt</i> in aquilonari mare BOV	
aquilono mare (om. in) V	
- 14 Lugdunensis tertia ut supra
lugdonensis V, lucdunensis 9
Lugdunensis ut supra versus Britanniam	
BOV 72. 73. 74. 75	
ut om. B	
- 15 Senonia
senmonia V
Senonia Gallia BO	
- 16 Maxima Sequanorum
15 Maxima	}	BOV 72. 73. 74. 75
enaxima V		
16 Sequanorum		
- 17 Alpes Graiae
alpis V 9. 18 grage O, graciae P, gratiae 18. 79
Diocesis Galliarum prouincias 1—16 om. 18. 79, mutat 68 (vide laterculum Gallicanum infra editum)

3. ITEM IN AFRICA VI.

- 1 proconsularis, in qua est Carthago
proconsulares P, consularis 72, proconsularis 9. 18. 79 cartago PV 9. 74. 79, cartago 18, kartago 73, ciuitas kartago B, cartago ciuitas O
- 2 Numidia
numidia 18, numedia V 10
- 3 Byzacium
bizacium 10, bizatium V, bigacium 9, uizacum O, uizacum B, bizaci ut supra P, bizantium 18. 72. 73. 74. 79, bisancium 75
- 4 Tripolis
tripoles P, tripulis 10. 18^b, tribulis 18^a, tripholis 9, tropolis V
- 5 Mauretania Sitifensis
mauretania 9, mauretanea 18, mauritania *reliqui* sitifensis 18, seitiphensis O, sitifensis V *post sequentem* BOV 72. 73. 74. 75
- 6 Mauretania Caesariensis
mauritania *libri* caesarienses P om. 9. 10. 18. 79
Diocesis Africanam cum inscriptione sequentis om. (scribens in africa prouine n̄m̄ uii) 68

4. IN HISPANIA VII.

- spaniae V n̄m̄ BOV 72. 73. 74. 75
- 1 Tarraconensis
terraconensis BOV 18. 72. 73. 74. 75, terragonensis 9
in qua est ciuitas eiusdem nominis BO	
- 2 Carthaginensis
carthaginenses P, cartaginensis BV 68. 79, cartagenensis 9, cartagensis 18 *post Baeticam* 79
in qua est ciuitas eiusdem nominis BO	
- 3 Baetica
betica *plerique*, netica O, petita 79, nettica B, betoca 68, beatia V
- 4 Lusitania, in qua est Emerita
misitania O temerita P, tenerata 18
- 5 Gallaecia
gallicia P 9. 10. 79, galliciae 68, galatia BOV 73, galacia 72. 74. 75, om. 18
- 6 insulae Baleares
insol(a)e P 9. 18 balearis V 10. 18, naleares B

7 Tingitana trans fretum, quod ab oceano infusum terras intrat inter Calpem vel Abinnam

tingetanea 18, tuugitania *B*, tinguitania *O*, tingitania 79, tingicana *V* *iiii* *ante* trans fr. *ins.* *B*
OV 72. 73. 74. 75 quod] quo 75 oceanum *P*, oceanum 68 infuso 18 terras intrat] t. intret
 79, transmittitur 72. 73. 74. 75 inter *om.* 79 calpe *P*, calpen *O* uel] *PB* 9. 10. 18. 79, et *O* 68
 72. 73. 74. 75 abinnam] 10. 18, abinam *P*, abennam 68, abiennam *B* *V*, auienam *O*, auie-
 nam 72. 73. 74. 75, innam 79, albinnam 9

5. IN ILLYRICO XVIII.

illyrico *P* 9, illiricum 79, iliricum 18, yllirici *B*, illirici *VO*, illiricae 72. 73. 74. 75 *xiiii* 72. 73. 74. 75

1 Dalmatia super mare

supra 9. 10. 18. 79 super mare *om.* *BOV* 72. 73. 74. 75

2 Pannonia prima, in qua est Sirmium

in q. est sirm. *om.* *BOV* 72. 73. 74. 75 sirmium *P* 18, syrmiium 9

3 Pannonia secunda

om. 68

4 Valeria

uiridia *BOV* 72. 73. 74. 75, *om.* 68

5 Praevalis

preuales 79, siribalis 72. 73. 74, sirinalis *OV*, syrinalis *B*, siribasis 75 *om.* 68

6 Mysia superior

misia *reliqui*, musi *V* superior] inferior *BOV* 72. 73. 74. 75

7 Epirus vetus

epirus *P*, epyrus *B* 9. 10. 74. 79, epulis 18, epirius *V*. *om.* 68 uentus *P*, suetus 68

8 Epirus nova

epyrus 9. 10. 68. 74. 79, epulis 18, epirius *V*
ins. pampica libri deteriores aliquot infra p. 567 indicati

9 Noricus ripensis super Danuvium

noricum 71, norico 18^a, nuricus 68, nostricus *V* supra *libri* danuuium] 9, danubium *reliqui*
 rip. sup. dan. *om.* *BOV* 72. 73. 74. 75

10 Noricus mediterranea

noricus] nuricus 68, *om.* *BOV* 72. 73. 74. 75

11 Suavia

fauia 10. 18. 79

12 Dardania

13 Haemimontus

hemimontos 9. 10, hemymantus *P*, hiememontus 79, haecmemonentus 18, emantus *O* 72. 73. 74.
 75, emanthus *B*, emantis *V*

14 Dacia

datia 68. 72. 73. 79

15 Seythia

seithia *P* 10, scitia 18. 79, scicia 9, scotta 72. 73. 74. 75, scoccia *B*, scothia *O*, ascoceta *V*, *om.* 68

16 Creta insula

insola 18, infula 75^a *om.* 68

17 Achaia

acaia 9. 18, hagia *V*, achia 75 *om.* 68

18 Macedonia

machedonia 10

19 Thessalia

tessalia 79, thersalia 18, thessalonica *BO*, thesalonica *V*, thessalonicensis 72. 73. 74. 75, tesalonica 68

6. IN THRACIIS VI.

- traciis 68, trachiis *P*, thraciae 72. 73, thracie 74, tracie *BO* 75, tratiae *V*, tracia 9. 10. 18, tracta 79
- 1 Thracia prima Thracia *BOV* 72. 73. 74. 75
tracia *PBO* 9. 10. 18. 74. 79, tratia *V* 68, thratia 72. 73
- 2 Thracia secunda item Thracia *BOV* 72. 73. 74. 75
tracha *P*, tracia *BO* 9. 10. 18. 68. 74. 75. 79, thratia 72. 73, tratia *V* secunda *bis* 18^a
- 3 Mysia inferior
mysia] 10, misia *plerique*, enisia *BO*, uenisia *V* inferior] superior 72. 73. 74. 75 quinto loco
OV 72. 73. 74. 75, sexto *B*
- 4 Seythia inferior
scythia] 10. 72, scythia *PF* 73. 74, scycia 68, scitia 9. 18, eithia *O*, sitia 79, scitha 75 superior
BOV 72. 73. 74. 75 sexto loco *O* 72. 73. 74. 75. *V* (*sed hic praescr.* quinta), septimo *B*
- 5 Europa, in qua est Constantinopolis, prius Lycos dicta sive Byzantium
enrupa 68, eorupa 18, eurappa 79 in qua *in margine P* constantinopolim *V* prius licos
(lyens 10, logus 9) dicta siue (sibe 9)] *P* 9. 10, quae prius liceos sive b. dicta 79, prius dicta licus
(ligus *V*) siue *V* 72. 73. 74. 75, quae prius liqus (*corr. in liquus*) dicta est 68, facta dicta ligus siue *O*,
facta *iiii* et dicta ligus siue *VB*, quae prius b. dicebatur (*om. rel.*) 18 byzantium] 72, bizantium
V 10. 73. 74. 79, bizancium *PO* 9. 75, nizancium *B*, bicantium 18, deinde begantia tertio ut
supra 68 tertio loco *OV* 72. 73. 74. 75, tertio et quarto (*eide supra*) *B*
- 6 Rhodopa
rodopa *BF* 9. 10. 68. 72. 73. 74. 75, rodope *O*, rodoui *P*, rudopa 79 quarto loco *OV* 72. 73.
74. 75, quinto *B om.* 18

7. IN ASIA XII.

- 1 Asia ipsa, in qua est Ilium id est Troia *BO* 18. 79 (*add. supra v.*)
ipsa *om.* *BOV* 68. 72. 73. 74. 75 est *om.* 72. 73. 74. 75. 79^a illum 79, hilium 68, lium 18
- 2 Lycia
licia *BOV* 9. 10. 18. 68. 73. 74. 75. 79, licium *P*
- 3 Galatia
galatia] *V* 10. 72. 73, galacia *reliqui*, gallacia 79, galeacia 68
- 4 Lydia
lydia] 10, lidia *P* 9. 68. 79, liga *BO*, lyca 72, lica 73. 74. 75, licha *V*, item licia 18
- 5 Caria
- 6 Hellespontus
ellespontus *O*, hillispontus 18. 79, elispontus 68, hellespontis *V*
- 7 Pamphylia
pamphylia] 10. 68, pamphilia *plerique*, phampilia 9, panphilia 75
- 8 Pisidia
phisidia 9. 68. 79
- 9 Frygia prima
frigia *PBOV* 9. 10. 18, phrigia 68^b. 73. 74. 75. 79, phrygia 72, phigia 68^a prima *om.* *BOV*
72. 73. 74. 75
- 10 Frygia salutaris
frigia *P* 9. 10, phrigia 18. 68^b. 79, phigia 68^a, *om.* *BOV* 72. 73. 74. 75 salutaris] secunda *P*
- 11 Lycaonia
lycaonia] 68. 72, licaonia *P* 9. 73. 74. 75, lyeonia 10, liconia 18. 79, lichonia *BO*, liachaonia *V*
- 12 Cyclades
cyclades] 10. 72. 75, ciclades *BOV* 9. 74. 79, ctades *P*, ciclatis 18, elclades 73, eichades 68

8. IN ORIENTE X.

in or.] orientaliū BOV, orientales 73. 74. 75

1 Syria coele, in qua est Antiochia

syria] B 10, siria *plerique*, sirā O coele] 74. 75, coele 73, caele 72, cile PBOV 9. 10, ciliae 18. cilia 79, melle 68 est anthiocia 18, est antiochia 9, est ant. (ant. est B) ciuitas BO

2 Syria Palaestina

siria P 9. 18. 79, om. BOV 72. 73. 74. 75 palestina PV *aliquae*

3 Syria Phoenice

syria] O 10. 74, siria P 68. 72. 73. 75, sirā BV, om. 9. 10. 18. 79 fenice 10, finice P 9. 10. phaeniceis 72, pheniceis BOV 73. 74, finicis 18, fenices 79, finices 68, phemis 75

4 Isauria

ysauria PV, ysuria B, usuria O, insauria 18

5 Cilicia iuxta montem Taurum

cylicia 79, cilia 18, sicilia 75 tauro montem 18, taturum montem 79 post montem *add.* et eufraten 73

6 Cypros

cypros] 9. 10. 68, cipros P, cyprus BV 18. 72. 74. 79, ciprus O 75, om. 73

7 Mesopotamia inter Tigrem vel Eufraten

mesopotamia P, mesopotamiam V inter tegrem *bis* 18^a tigram] V 73. 79, tigrēni P, tygrem 72. 74, tigrim BO 9, tegrem 10. 18. 68 vel eufraten] 9. 10, uel eufrate P, et eofratim 18, et eufraten 68, et eufraten VO 74. 75. 79, et eufraten B 72, om. *hoc loco* 73

8 Eufratesia

eufratesiam 10, eufratesia 79, eofratesia 18, eufragia BOV 72. 73. 74. 75 *decimo loco* BOV 72. 73. 74. 75

9 Hosdroene

hosdroene] P 10. 72. 74. 75, hodroene 9, hosdrenae 68, hosdrome 18. 73, hotronae BV, othrona O, hostidene 79 *octavo loco* BO 72. 73. 74. 75

10 Sophanene

sophanene] P, sofaneae 68, sofaneae 9. 10, supamenae 72. 73. 74. 75, sappanenae B, subpanene O, suppanent V, sufanis 18. 79 *nono loco* BO 72. 73. 74. 75

uī 68

9. IN PONTO VIII.

1 Pontus Polemiacus

ponitus 18, pontos 9 polemiacus] P 9. 10. 68, polimiacus 18, polemoniacus 72. 73. 74. 75, *fortasse ex emendatione ducta ex Eutropio 7, 14 (cf. XI, 6)*, polimachus BOV, polimitus 79 in VIII, 1 *inuit* V

2 Pontus Amasia

pontos 9 amasia] 9. 10. 68, amassia *plerique*, amassiae 79, samaria P

3 Honoriada

honorata 18, honoradae 79^a om 68

4 Bithynia

bithynia] 9, bithinia BO 10. 18. 68. 73. 74. 75. 79, bythynia 72, bithelia P

5 Paflagonia

paflagonia] B 9. 73. 74. 75, paphlagouia 72, paflogonia O, aflaconia 10. 18. 79, pamplaonia 68, pamflagonia P

6 Armenia minor

arminia 9. 18. 79, armoenia 10 minor 18 post *sequentem* BO 72. 73. 74, om. 68

7 Armenia maior

arminia 9. 18. 68. 79, armoenia 10

8 Cappadocia

cappadocia 68. 72, capadocia 71

CHRONICA.

10. IN AEGYPTO VI.

egypto 9, egipto *P* 68, egypti 74, egipti *BO* 72. 73. 75 u *BO*, nii 68

1 Aegyptus ipsa, in qua est Alexandria

aegyptus] 72, aegiptus 68. 73, egyptus *B* 9. 18. 74, egiptus *PO* 75 ipsa *om. BO* 72. 73. 74. 75
alaxandria 18

2 Augustamnīs

augustamnīs] 10, augustamnes *P*, agustamnīs 9. 68, augustamnīs 79, agustamnīs 18, tammīs *O*,
iamnīs *B*, augustalis 72. 73. 74. 75

3 Thebaida

thelbaida *BO*

4 Libya sicca

libia *BO* 18. 73. 74. 79, lybia 10. 72, libea *P* 9. 68, libicia 75

5 Libya pentapolis

libia *BO* 10. 18. 73. 74. 75. 79, lybia 72, libea *P* 9. 68 pentapolis 18. 79, pentapolim *BO*, pen-
tapholis 9, pontapoulis 10^a

6 Arcadia

arcadia] 9, archadia 10. 18. 68. 72. 73. 74. 75. 79, archaida *P om. BO*

11. IN BRITANNIA V

in] item in *P* britanniis 68

PROVINCIAE OCCIDENTALIVM VI <i>BO</i> 72. 73. 74. 75 occidentalium] <i>BO</i> , occidentales 73. 74. 75, occiden 72
--

1 Britannia prima

britannia] *PB* 9. 10. 18. 79, britannia 72. 74, britannia *O* 73, britania 68. 75 prima *ante br.*
BO, om. 72. 73. 74. 75

2 Britannia secunda

item Britannia 72. 73. 74. 75

item secunda *br. BO* britannia] *PB* 9. 10. 18. 79, britannia *O* 73. 74, britania 68. 75, britannia 72

3 Flavia

flavia] *P* 9. 68. 79, flabia 18, flagia 73. 75, phlagia 72, flagitia 74, flaia *BO*

4 Maxima

maxima ualentiana (*sic*) *BO*

5 Valentiniana

ualentiniana] *P* 72. 73. 74. 75, ualentiana *B* 10, ualenciana *O*, ualentina 9. 18. 68. 79

6 Orcades <i>BO</i> 72. 73. 74. 75 orchades 73

SUMMA CXII

Ratio constat. — summa cxii] *P*, sunt simul numero cxii 18, fiunt simul prouinciae n. cxii 9. 10,
fiunt simul numero cxii 79, in suma prouincia numr cxi 68, *om. BO* 72. 73. 74. 75

III.
NOMINA CUNCTARUM (*sic*) SPIRANCIVM ATQVE
QUADRUPEDVM.

Elefans. tauro. cameloparda. orix. elefans. camelus. asinus. lupus cervarius. theus.
igneumon. aris. canis. lus. capra. oves. pardus. lupus. ursus. lacerta. lacrimusa. adis.
5 bamachus. leontofaujo. scineus. parander. vultur. moneocron. oxurineus. rinoceron.
eoroecatta. leucocruta. manticora. tieris. leo. leopardus. biber. visons. urus. bos. bubalus.
eocle. uena. eleia. licaon. buteo. epileus. onacer. platacervus. cervus. tragelafus. damma.
addax. doreas. tabla. feber. ludra. linx. eaus. muscus. ceppus. ipotamus. mirmicoleo.
sus. mula. sfinx. simius. circopiticus. callitrix. satiriseus. mustelopardus. arpe. gallus.
10 pantagatus. ibix. camox. mussimus. sindrix. mufron. histrix. taxo. irioius. cattus. areomus.
areoleon. furnellaris. mus mustela. mus montanis. mus eraneus. talpa. darpus. seirus.
glir. vulpis. cuniculus. lepus. furo. fungalis. noctua. nerdis. cacoplepa. rana. rupi-
eaper. terspicerus. nitela. pilargis. dasipes. furnica. engistrus.

Item
et voluerum.

15 Finix. struchio. aquila. trogopan. finicopter. cinamullis. siptachus. melancorifus. orsi-
fragis. nession. eumorfus. alietus. accipiter. hereimia. galgulis. luscinia. cibimms. alecus.
iacolus. faleo. ciris. senator. fringuellus. rex. barbio. picus. passer. gaius. turdus. strurnus.
merulus. ficetula. buseas. taurus. penelopele. gragulis. apellion. milvus. strix. siren. hono-
erotalis. porfirion. ibis. strix. linusta. corus. acalantis. grux. anser. ganta. avis tarda.
20 olor. cignus. fasiana. gallerita. suessalus. gabia. nisus. oenanante. trocibus. lagopus. egittus.
caprimulgo. attagen. perdex. rusteeula. coturnix. pullus. pavus. alauda. aeeva. cicisa.
carnotina. ardea. agatullis. mergis. hirundo. anas. querquidula. plumbio. falaerocorax.
corvus. pica. cornix. bubo. spinternix. pirocorax. cebeva. seleucis. memnonis. meleagris.
diomedia. ulula. perseus. incendearia. tremulus. alcion. tetroa. glottis. otis. eidammus.
25 falaris. numidica. subter. eluua. ptelea. opips. vibio. trigron. appodis. pletea. ednelapix.
commagina. cordolus. antus. glandaria. eiconia. oreilus. titus. titiunglus. riparia. parra.
eritace. feniculus. cordus. pumpilio. scopis. asteria. earifera. columba. eardolus.

Item eorum que se non movencium.

Pecna. veneriosa. auris. ostrium. spondiliua. purpura. conchilium. morix. perna.
30 museulus. bucina. ecinus

Item eolobrarum.

Basilicus. draco. camedra. vipera. iaculus. natrix. anguis. cerasta. ipualis. dipsas.
aspis. ofis. boa. seps. et morrois. prester. cenoris. ansisbena. eehidra. schitale. pagurus.
salpugua. hamodita. elefantias. eelidrus. anabulio.

35 Nomina insectorum sive reptancium.

Solituga. blata. bubo. tetigonia. salamandra. cabro. scolopendra. apis. bumbix.
formica. vespa. oester. teredo. scimis. musca. lucusta. fucus. iulus. gristus. culix. cimix.
pulix. peduseulus. sexpedo. sunhos (*in marg.*). musomnium. tineca. delpa. urueca. inuolus.

Contulit caput tertium scheda nostra casu amissa a me rogatus Paulus Errera Bruxellensis.

13 engistrus aut engistrus. — 17 gaius aut gauis. — 21 acena aut acena. — 23 cebena aut cebena. —
25 eluua aut eluua aut eluua aut eluua.

ablanda. liscasda. papilio. emirobius. cancer. scorpius. stillo. centipeda. cabarus. popia.
 lugalus. petalis. ruscus. laparis. piralbus. eorgus. lubricus. termis. limax. cefenis. grillus.
 acina. asio. ficarius. minerva. lauarius. mulo. tubanus. cervus. aranea. cicada. sfalagia.

Item natancium.

Balena omnium vivencium maior. gradus. museulus. serra. marisopa. rota. orea. 5
 fisiter. cucumis. pistris. equis. asinis. aries. triton. elefans. coelea. testudo. serpido. am-
 bicus. ceruleus. auricularius. caraulis. caraluo. terpedo. nautulis. pisces piscatur. aco-
 pienser. encataria. searus. scarda. mullus. acerna. scorpena. lupus. aurata. dentix. corvus.
 pardus. delfin. euga. congres. tirsio. canicola. pastinaca. rombus. eiprinus. horfus. ex- 10
 ormisda. mugilis. lucusta. astachus. lucurparta. hirundo. lutarius. placensis. solea. nau-
 preda. asellus. salpa. mus marinius. corocacinus. iulis. anguilla. mirrus. squilla. pinotera
 turdus. pavus. merula. mustela. loligo. polipus. sepia. murena. poreus. timus. adonis.
 exocitus. eufritis. scorber. ecinais. cetera. lucerna. draco. milvus. picis. pectunctus.
 tecco. coluda. lacerta. eena. conce. heraeliotaecus. cleomena. gerris. mitulis. ortica. va-
 guris. pulmo. lepus. stella. araneus. gromis. elops. daltilus. cersina. esox. salma. apo- 15
 lester. cannis. sargus. searus. cornutus. eppoe. rubellio. silurus. culix. acus. troeus.
 antia. ancoravus. larbus. barba. fructa. gubio. umbra. squatus. capeto. lucius. levaricinus.
 pelaica. amulus. redo. salar. abelindeas. poreca. finca. sofia. alburnus. alausa. roffas.
 plotta. ricinus. lacrinus. samosa. tirus. ausaca. samauca.

2 cenefis cefenis *codex*.

IV.

QVAE SINT ROMAE.

Montes septem: Caelius, Aventinus, Palatinus (inter quos duos circus est in valle Murcia), Tarpeius, Esquilinus, Vaticanus *ec (sic) Ianiculensis*.

Campi octo: Viminalis, Coditanus, Agrippae, Octavius, Martus, pecuarius, lanatarius *c (sic) Brucianus*.

Pontes VIII: Aelius, Aurilius, Aemilius, Milvius, Starcicus, Ercius, Gratiani, Probi et Adriani.

Termarum paria X: Deoclisianae, Antoninianae, Alexandriae *(sic)*, Commodianae, Agrippianae (al. c. agr. *suppl. in marg. m. antiqua*) et Suranae.

Fora XIII: Romanum, Traiani, Martisi, Vespasiani, Pacis, transitorium, Aproniani, magnum, Cesares, Nervae, Augusta, suarum et boarium, ubi Cacus habitavit.

Basilicae XI: Iulia, Ulpia, Pauli, Hostilia, Neptuni, Constantini, Mathidie, Marcianae, vaecessusallaria, rosecellaria et Claudi.

Aquae XVIII: Traiani, et Atica, Anena, Claudia, Marcia, Heracliana, Virgo, Iulia, Ciminiana, Aurilia, Agusteae, Alsitina, Appia, Severiana, Antoniana, Alexandriana, Cerule et Dotraciana.

Obilisci VI.

Circi duo: maximus et Flaminius.

Theatra III: Marcelli, Balbi et Pompei.

Columnae coelestes II: Traiani et Antonini (*corr. ex -iii*).

Amfithetra II: magnum et castorensem.

Ludi III.

Portae XXXVI.

Arci marmorei tot.

Naumatie.

Vici CCCXXIII:

Insularum quadraginta V milia extra orrea publica CCC, domus nobiliorum vel fanorum aedis atque pestrina sive religiosa aedificia cum innumeris (*corr. ex numeris*) cel-
lulis martyrum consecratis.

Inter quae omnia VII sunt mira praecipua, id est Ianiculum, cloacae, aquaeducti, forum Traiani, amfitheatrum, odeum et turmae Antoniane.

Excerpta haec ex appendice Notitiae urbis satis habui ita repraesentare ut in codice perscripta sunt tractata satis a Notitiae editoribus, inter quos nominò Jordanum eum in topographiae vol. 2 (1871) p. 539 seq tum in forma urbis (1874) p. 47 seq. — Quem ad editionem priorem adieci locum de ambitu urbium quatuor Carthagini Babylonis Romae Alexandriae repertum in eod. Paris. 8319 saec. XI (unde receperunt eum Jordanus topogr. 2 p. 176; Urichs cod. urb. Romae top. p. 49; Riese geogr. min. p. 140) non repetivi, quoniam sumptus est ex Alexandri Polemii commentariis de rebus gestis Alexandri Macedonis l. 1 c. 26. — His quae ex Notitia urbis Romae Silvius expilavit adieci montium et aquaeductum urbis Romae recensum inventum eum in Laur. 89, 67 (vide supra p. 529 not. 2) tum in apographis codicis Spirensis (supra p. 528 c. 3). prodiit iam praemisus Notitiae urbis Romae in editione eius libelli principe opinor Romae a. 1505 per Ioannem de Besicken; deinde eum ex Laurentiano edidit Preller (*Regionen der Stadt Rom* a. 1846 p. 37). hoc loco exhibetur ad codices duos Monacensem 10291 (*M*) et Laurentianum 89, 67 (*L*).

Septem montes urbis Romae

Tarpeius

Esquilinus

Palatinus
 Caelius
 Aventinus
 Quirinalis ¹⁾
 Viminalis ¹⁾.

5

Nunc nomina aquarum, quae usibus aeternae urbis formarum constructionibus advectae sunt, indicemus.

10

Claudia inventa et adducta est a Claudio Caesare.
 Martia inventa est a Marco Agrippa ²⁾.
 Traiana inventa adductaque est a Traiano Augusto.
 Tepula item a Marco Agrippa ³⁾ inventa deductaque est.
 Iulia inventa ab Aurelio perductaque est ⁴⁾.
 Alsiatina item inventa perductaque est a Claudio Caesare ⁵⁾.
 Alexandrina inventa perductaque est ab Alexandro.
 Virgo inventa est deductaque ab Agrippa Caesare ⁶⁾.
 Drusiana inventa perductaque est a Druso ⁷⁾.

15

Praeter haec repletur etiam indigenis nymphis, quas admiratus Vergilius Aeneam fieri ²⁰ inter alia dicere [*Aen.* 8, 71]: Nymphae, Laurentes Nymphae, genus omnibus unde est

4 *om. L* 5 *celius M* 8 *ante nunc ins.* de aquarum ductibus romam rigantibus *L* 9 aquarum quae] quarumcunque *M*, quorum *L* urbis] *M*, urbis aquae *L* conflationibus advectae *M* 11 et adducta est] *M*, est et adducta *L* 13 adductaque] et adducta *L* 14 *inn.* adductaque est a. m. agr. *L* 15 aureliano *M* 17 alexandriana *M* 18 deductaque est *L* 19 *que om. M* drusiana *L* 20 *indigenis L* quas . . . inter alia dicere] *scripsi dubitans*, quae admiratus (*ammiratur M*) uirgo aeneam taliter italiam dixit *LM*

1) Notitia p. 546 edita concordat in nominibus quattuor primis, pro Quirinali et Viminali substituit Vaticanum et Ianiculensem. 2) Marciam non duxit, sed restituit Agrippa teste Frontino c. 9. 3) Hoc aliquatenus defendit relatio Frontini c. 9. 4) Fuerunt aquae tam Iulia quam Aurelia; sine dubio post *inuenta* quaedam exciderunt. 5) Immo ab Augusto teste Frontino c. 11. 6) Recte; videatur Frontinus c. 9. 7) Haec quo pertineant, non perspicitur.

V.

BREVIARIVM TEMPORVM.

- [Primus post diluuium omni Asiae exceptis Indis inter Assyrios regnavit Ninus Beli *Hier. Abr. 1*
 filius, eum iam tunc sedecies dynastiam suam Aegyptii comutassent, cuius tempore Abraham
 natus est, et Zoroastris Bactris.] Melchisedech Solymis [vel Europis Sicyonis reges fuerunt].
 5 [Post quos longe, primus Inachus regnavit Argis et Cecrops Athenis, cuius tem- *Hier. Abr. 161.*
 pore Moyses fuit.] *460*
 [Argis Micenei successerunt usque Troiae excedium.] *Hier. Abr. 710*
 [Post quod Latini regnare coeperunt.] *Hier. Abr. 839*
 [Post quos Laecedaemonii et Corinthi regnare coeperunt.] *Hier. Abr. 916*
 10 [Quibus imperium agentibus regnum Iudaeorum in II partes divisum est.] *Hier. Abr. 1021*
 [Postea Macedones inperant finito regno Assyriorum.] *Hier. Abr. 1294*
 [Quibus Medi successerunt.] *Hier. Abr. 1198*
 [Sub quibus Lydi imperant.] *Hier. Abr. 1239*
 [vel Romulus eum fratre generatus est, a quo Romanum coepit imperium.] *Hier. Abr. 1244*
 15 [Post quem Numa,] *Hier. Abr. 1303*
 [Tullus,] *Hier. Abr. 1344*
 [Ancus,] *Hier. Abr. 1376*
 [Priscus,] *Hier. Abr. 1399*
 [Sub quo Persae per Cyrum erecti sunt.] *Hier. Abr. 1457*
 20 [Tarquinius, qui Superbus dicitur et ab urbe depulsus est, annis ducentis quadraginta *Hier. Abr. 1470.*
 et tribus, quibus usque octavum decimum ab urbe miliarium processit imperium, regnaverunt.] *1504. Eutrop. 1, 8*
 [Post quos Brutus primus consul eum Conlatino consorte processit; qui ideo duo *Eutrop. 1, 9*
 creati sunt, ut tempore sui similia, si unus ex his per ius potestatis acceptae insolens
 esse voluisset, ei alter obsisteret.]
 25 [Sub quibus per annos quadringentos sexaginta VII] orbis parte maxima subiugata *Hier. Abr. 1507*
 Latinae dominationis regna creverunt et in unum nomen omnis Italia, Gallia, Hispania,
 Britannia, Africa, Illyrius, Thraeciae, Oriens, Asia Pontusque migravit. post quos eum
 interdum dictatores sive decemviri successerunt creari, primus Gaius Iulius Caesar, victis
 per decennium Gallis et Britanniis, successorem dedignatus dominum ipse se fecit. quo
 30 in curia kalendis Martiis per Brutum et Cassium auctores suae mortis XX et tribus
 vulneribus interempto Augusti ab Octaviano, qui exim constitutus est, esse coeperunt,
 quorum usque nunc potestas qua reguntur cuncta perdurat. ex quibus Domitianus
 primus chlamydem blatteam, [Diocletianus gemmas vestibus habitus regalis inserere]; *Eutrop. 9, 26*
 vel Constantinus senior, qui Christianae religionis ministros privilegiis communit. dia-
 35 dema capiti suo propter refluentes de fronte propria capillos (pro qua re saponis
 eiusdem cognomen odorata confectio est, qua constringerentur) invenit; qui modus
 hodie custoditur. cuius regni ab urbis exordio mille et ducentis completis annis
 Postumiano et Zenone consulibus, Asterio consule tanquam primus annus incipit.

Uicis inclusa veniunt ex auctoribus in margine indicatis 2 omni Asiae] omnia si P asirios P
 3 dinasciam P egipei P 4 xoroastris P solmis P europisicionis regis P 5 primus] ^{im} p^{is} (sic) P
 archis P coecrops P 7 micenei P 8 ceperunt P 9 correnti P ceperunt P 11 macedonis imperavit
 perant finito finito (sic) P asiriorum P 13 lidi P 14 cepit P 15 quem] quam P 18 post Priscus
 excedit Servius 19 girum P 22 conlatini P duo om. P^a 23 prius potestates P 24 ei] et P obsisterit P
 25 iii] et iii P^b urbis P *nomina sunt dioecesium decem eadem, quae supra in provinciarum laterculo reperuntur,*
nisi quod abest Aegyptus utpote tum cum scripsit auctor hoc loco a Silvio expilatus comprehensa dioecesi Orientis
 27 illiricus tracie P 28 interdum] inter P^a dictores P sue vicisse creati P 29 successore P se om. P^a
 quo] quod P 30 kl.] scr. id. auctoris P 31 augusto P exim] eis P ceperunt P 32 reguntur
 cuncta] reiciuntur eugta (eugta in marg. add.) P 33 clamidem blateam P; videtur significari quod narrat
 Dio 67, 4 Domitiano permissum esse ut in scutum veniret indutus veste triumphali, dioclesianus gemma P
 34 Constantinus: cf. Victor ep. 41, 14: caput exornans perpetuo diademate; reliqua quae narrat Silcius solus
 tradit communit P 36 cognomen] cognomen P constringeretur P qui] cui P 38 asterio] scr. Asturio

VI.

VOCES VARIE ANIMANCIVM.

Ovis balat (*corr. ex* babat). canis latrat. lupus ululat. sus grunit. bos mugit. aequis (*sic*) hinnit. asinus rudit. ursus sevit. leo fremit. corvus crocit (*corr. ex* crocat). merulus frendit. turtur gemit. turdus trucilat. anser glangit. grus gruuit. milvus linguit. apis bubbit. hirundo mimurrit. rana coaxat. populus strepit. ignis crepitat. cursus aque murmurat. terra stridit. aes tinnit.

Similia multa composuit Reifferscheid inter Suetoniana p. 217; nos haec non attigimus.

VII.

NOMINA PONDERVM VEL MENSVRARVM.

Sedecim digiti transversi pes est. palmus quadrans, bis cubitus, ulna dodrans. duo semis pedes gressus. V pedes passus. duo passus decempeda. acina C pedes iunctis XX in quadrum: pariter aripennis quoque. duo aripennes iugerum. mille quingenti passus leuga. IIII m. passuum seunus sive parasanga. obolus minima pars mensurae. dodrans novem unciae, as duodecim. denarius X numerus pondus, duo semis sestertium. V sextarii gomor. VI modii medimnum. sextula sexta pars librae, uncia duodecima. mna libra Graeciae. sexaginta librae talentum, quod est maximum pondus

Item de rebus liquidis.

Duo cochlearia chemis dicuntur. tres chemes mystrum faciunt. mystrum quarta¹⁰ pars cyathi est. cyathus sexta pars heminae est. heminae medius sextarius est. sextarius sexta pars congi. IIII sextarii choenix. sedecim sextarii modius. III modii amphora. medietas amphorae urna. III modii et tertia pars artaba. decem modii cadus. XX amphorae culleus.

Adieci laterculos similes repertos, ut supra p. 517 exposui, in codice Vindobonensi 89 saec. IX interpositos Eucherianis.

DE MENSVRIS

sestarius Atticus	eminas II acetabula VIII ceatus XII eignus XLVIII chemas CXLIII cochlearia CCLXXXIII olei lib Romanam IS
emina	acetabula IIII ceatus VI eignus XXIII chemas LXXII cochlearia CXLIII olei pensat — VIII Romani ponderis
acetabulum	ceatum I eignus VI chemas XVIII (sic) cochleara (sic) XXIV olei pens — IS Rom pond

Codex 2 tranversi palme quadras drodras 3 decempeda *addidi* (cf. *gram.* p. 372, 3 *Lachm.*)
 nebina iunctis XX} iunctus XXII 4 quadru passus aripennis propedii arripennis ingirum mille quin-
 gentis 5 si parapasanga obulus minima (corr. ex manina) 6 drodrans nove uncie as decim de-
 narius X numerum pondus duo missi stertium 8 graecie sexaginta 10 cochleara clein denus
 mistrum mister 11 ciati est ciatus est *post* sextarius *add. in cod.* 12 conix amphora 13 an-
 fore amphore culleus, expliciit.

eignus	ehemas III choeleara VI olei pens serip VIII Rom pond
ehemae	choeleara II olei pens serip III Rom pond
choeleara	olei pens serip IS Rom pond
ehulleus	anphoras XX urnas XL congius CXL sestarius DCCCCLX
anphora	urnas II congius VIII sestarius XLVIII
congius	sestarius I (<i>sic</i>)
choenix	sext. IIII
sestarius	eminas sive cotylus II
emina vel cotyla	oxibafia sive acitabula IIII
oxibafum vel acetabulum	ceatum IS
ceatus	eygnus sive mistros IIII
mistros sive eignus	themnas III
themen	coelearia II

ITEM ITALICAE MENSURAE

modius	olei lib. XXIIII. sext. XVI
semdius (<i>sic</i>)	olei lib. XII, sext. VIII
belibris	olei lib. II, sex. I
medimnus	olei lib. CLXIIII (<i>sic</i>), modius VI
anfora	olei lib. LXXII, urnas II, congius VII
urna	olei lib. XXXVI
congius	olei lib. VIII
sext.	olei lib. IS
emina	— VIII
ceatus	olei — IS

DE PONDERIBVS

semeobulus	siliqua IS
obulus	siliquas III
scriptulus	siquas (<i>sic</i>) VI, hoc est gramina
olchon	serip III
sextula	serip IIII
siciliens	serip VI
duella	serip VIII
uncia	serip XXIIII
librae	unciae XII

DE MENSURIS TERRARVM

digiti quattuor	palmus I
palmi quattuor	pes I
pertica	palmi XLVIII
perticae X	arip I

iugerum	arip̄ II
leuga	arip̄ LX, quod faciunt passus ID, quia miliarium pro mille passus dicitur
scynus	IIII passum
stadium	arip̄ V, id est passus CXXV
parasanga	idem quod scynus.

Codex Vaticanus 341 saec. X (supra p. 524 n. 1) quae habet commentariola inscripta *de ponderibus sancti Ieronimi et de mensuris* descripta mihi cura Huelseni non digna sunt quae edantur. illud incipit: *Talentum est pondus LXII quod faciunt libras LXXX lingua Attica. mina est libra I et semuntia. talentum habet minas LX. mina Latine dicitur, Graece autem mina mni appellatur. finit: duae librae habent scripulos CCLXXXVIII, qui faciunt dragmas XLVI. secundum Eucherium talentum pondera habet LXXVII pondera qui faciunt lib. LXXX. alterum incipit: corus habet mod CXXX. batus habet anforam unam I, mod. III. finit: talentum pond. LXII quod faciunt solid. DCXXV.*